

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ИЗДАНИЕ НА НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

1'2008 ГОДИНА XV

ISSN 0861-847X

СПИСАНИЕ ЗА БИБЛИОТЕЧНА ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

БИБЛИОТЕКА

ГОДИНА XV. 1'2008

ГЛАВЕН РЕДАКТОР **АЛЕКСАНДРА ДИПЧИКОВА**

РЕДАКТОР **ПЕТЪР ВЕЛИЧКОВ**

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: **АЛЕКСАНДЪР ДИМЧЕВ, АНЕТА ДОНЧЕВА, АНИ ГЕРГОВА, АНТОАНЕТА ТОТОМАНОВА, БОРЯНА ХРИСТОВА, ДОНКА ПРАВДОМИРОВА, ЕЛЕНА ЯНАКИЕВА, ЕЛИСАВЕТА МУСАКОВА, НИНА ШУМАНОВА, СТОЯНКА КЕНДЕРОВА**

ДИЗАЙН **АНИ КОЛЧЕВА**

ПЕЧАТНИ КОЛИ 4. ФОРМАТ 16 / 70 X 100. ТИРАЖ 360.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“. 1037 СОФИЯ,

бул. „ВАСИЛ ЛЕВСКИ“ 88

ТЕЛЕФОНИ НА РЕДАКЦИЯТА: 988 28 11 (304. 206).

E-mail dipchikova@nationallibrary.bg; peturveli4kov@abv.bg

ПЕЧАТНИЦА НА НБКМ. СОФИЯ 2007

РЪКОПИСИ НЕ СЕ ВРЪЩАТ. ISSN 0861-847X

Уважаеми колеги,
Абонаментът за 2008 г. на сп. „Библиотека“ продължава.
Цената остава 18 лв. за шест книжки.

Приведете сумата по сметка:

IBAN сметка: BG20UNCR76303100112993 BIC код: UNCRBGSF

УниКредит Булбанк, филиал „Калоян“, ул. „Калоян“ 3, 1000 София

Изпратете пощенски запис на адреса на НБКМ:

1037 София, бул. „Васил Левски“ 88, Народна Библиотека „Св. Св. Кирил
и Методий“ – тел. 988-28-11 (вътр. 292), Юлияна Павлова – домакин

Хонорари не се изплащат. Всеки автор получава по 1 брой от списание „Библиотека“,
в който е поместен негов текст.

Приемен ден за автори – сряда от 14 до 15 часа.

Съдържание

Професия

РЕНИ МАРЧЕВА

Научни и практически изисквания за приемането на дарения в хранилищата на библиотеки и архиви

5

БИЛЯНА ЯВРУКОВА

Значението на книгообмена за комплектуване на библиотеките

13

Съкровища в книгохранилищата

СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

Дарителите на книги за библиотеката на фамилия Пазвантоглу във Видин

17

МАРИЯ АРГИРОВА-ГЕРАСИМОВА

Темата „България“ в руски издания за Руско-турската война, съхранявани в библиотечните фондове на БАН

31

Минало

ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

Общата стая – възрожденската книгохранителница в Трявна

36

Анкетни

ЖЕНЯ СУРЧЕВА, ИВАН АЛЕКСАНДРОВ, ПЕПА КОЦИЛКОВА

Проучване мнението на потребителите за качеството на информационните услуги в Централна медицинска библиотека

38

Събития

БОРЯНА ХРИСТОВА

Да се превърнеш в кралица

46

МИЛКАНА БОШНАКОВА

Личните бележници на Пейо К. Яворов

49

МАРИЕТА ГЛАВЧОВСКА

Библиотека „Зора“ – Сливен бе представена в Париж

57

Отклик

ХРИСТИНА ТОНЧЕВА

Сборник в памет на Митко Лачев

58

ЕЛХА ДЕНЕВА

Библиографски справки

60

НАУЧНИ И ПРАКТИЧЕСКИ ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПРИЕМАНЕТО НА ДАРЕНИЯ В ХРАНИЛИЩАТА НА БИБЛИОТЕКИ И АРХИВИ

РЕНИ МАРЧЕВА

Движението за опазване на фондовете възникна преди 25 години, в резултат на нарастващите количества на разрушаващата се киселинна хартия в хранилищата на библиотеки и архиви. То показва, че традиционните решения (подмяна или реставрация), вземани до момента, за запазване на отделния том, комплект или малка група ръкописи и архивни материали, не могат да преодолеят кризата на големите масиви, разширяваща се с главоломна бързина. Фокусът на опазването все повече се изместваше от ответната реакция към превантивните действия.

Днес програмите за опазване на библиотечните материали представляват широки усилия да се предотврати или поне забави влошаването на състоянието на документите. В програмите се разкриват и библиотечните звена, които по един или друг начин са свързани с политиката на опазване на фондовете. Подчертава се отговорността им за развитието и ръководството на тези фондове. Посочват се и последиците при неправилни техни решения и действия в процеса на опазване на библиотечните и архивни материали.

Даренията са важен елемент при попълването на фондовете на всяка библиотека и архив. Те не решават генерално въпроса с комплектуването, тъй като по принцип са инцидентно

явление. Но благодарение на тях понякога може да бъде запълнена важна празнина в поддържането на фондовете. Даренията повдигат и някои въпроси, свързани с опазването както на предлаганите материали, така и на фондовете, към които те ще бъдат причислени, след библиотечната или архивна обработка.

Важна профилактична мярка за опазване на фондове на библиотеки и архиви е в хранилищата им да не се допуска разполагане на дарения, неотговарящи на санитарните изисквания (замърсени, плесенноповредени, със следи от проникване на насекоми). Това налага да се преценяват добре предлаганите дарения. Преди постъпването на последните, необходимо е да се проучи как е бил съхраняван материалът в миналото, да се провери текущото му физическо състояние. При добър подбор, даренията се преглеждат внимателно за поява на чупливост на хартията, обезцветяване или физическо повреждане, повредени подвързии, плесенни разрушения или проникване на насекоми. Разполагайки с тези данни, библиотекарят може да прогнозира продължителността на живот на книгата, възможностите за ползването ѝ. Може да обсъди с дарителя дали дарението ще постъпи в хранилищата на съответната библиотека във формата, в която е подадено, или е необходимо неговото

реформатиране, стабилизиране, а при тежко състояние на материала и реставриране.

В повечето библиотеки по света имат строг регламент по отношение на постъпващите чрез дарения материали. В своите правилници те включват селекционните критерии, на които трябва да отговаря всеки документ постъпващ във фонда им. Описани са материалите, които не трябва да се приемат поради лошото им състояние (силно пожълтели страници, избледнял текст, следи и мирис на плесен). Отбелязано е, че при приемането на дарения е важно цената на придобиваните материали да е съобразена с цената на опазването им. Документите трябва да се получават при възможност във формати, които водят до опазване, или при необходимост към тях да могат да се прилагат консервационни процедури с цел укрепване, веднага след постъпването им. Друг вариант за тяхното запазване може да е реформатиране в момента на придобиването им. При възможност договарянето на постъпленията на специалните фондове трябва да включва и финансиране, необходимо да осигури едновременно и интелектуалния достъп, и необходимите опазващи дейности. Библиотеката селектира и тогава приема предложено то дарение. Тя има право да преценява дали дадено дарение да бъде добавено към колекцията и къде трябва да бъде разположено. Тези изисквания са включени в програмите за опазване на фондовете на всяка от тези библиотеки:

– *Worcester Public Library* – при приемането на книги, аудио- и видеоленти, плочи и DVD те трябва да са в добро състояние. Не се приемат книги в лошо състояние – разкъсани, замърсени, плесенясали и др.

– *Memorial Hall Library* – всяка книга, която влиза във фонда на библиотеката, трябва да отговаря на селекционни критерии, отбелязани в техния правилник

за развитие на фонда. Материалите, в лошо състояние (пожълтели страници, силно избледнял текст, мирис на плесен и др.), не се приемат.

– *Academia Parish Library* – в нейния правилник се упоменават критериите, на които трябва да отговаря дарението (библотечни стандарти за селекция, съдържание и физическо състояние).

Проучванията ни показват, че в българските библиотеки не съществуват правила или инструкции за приемане на дарения, отразяващи физическото състояние на материалите. Не се засягат и въпросите за средствата, които евентуално ще са необходими за съхраняването и опазването на придобитите книги и единични документи. Само в частта за съхранение се отбелязва, че се извършва дезинфекция на всички новопостъпили книги, както и реставрация на похабените български старопечатни книги, възрожденски вестници и списания, на редките и ценни издания. (Инструкция за организация и обработка на фонда на отдел „Старопечатни, редки и ценни издания“. НБКМ, 1981 г.)

Библиотеките и архивите, разполагащи с реставрационни звена, са улеснени при приемането на тежко увредени материали. Те могат да потърсят помощта на специалистите по опазването при нужда. Но там, където такива специалисти отсъстват, на помощ биха дошли добре разработени инструкции за прием на дарения, отразяващи съвременните тенденции в опазването на библотечните и архивни материали. Изработените формуляри за даренията ще трябва ясно да посочват, че библиотеката може да предпочете отчисления от дарени фондове, не само защото не отговарят на обхвата на дейност или са дубликати на съществуващи материали, но и защото разходите по опазването им превишават интелектуалната стойност на институцията.

Физическата и химическа стабилност на библотечните материали зависи

от качествата и начина на обработка на продуктите, използвани при тяхното производство. Проучванията показват, че по-голямата част от хартията, произведена в периода 1850–1950 г., съдържа висок процент киселинност. Причината е в суровината, използвана през този период при производството на хартия – механично смляна дървесна маса. Последната не дава стабилна хартия, защото при производствения процес в нея остава съдържащият се в дървесната каша лигнин. С времето, под влияние на кислорода от въздуха и на въздействието на светлината, той се окислява, пожълтява и става чуплив. Хартията, в която той се съдържа, съответно също пожълтява и става чуплива. Новата суровина за момента е решавала въпроса с производството на по-големи количества хартия. Но с времето тази хартия се оказва неустойчива и нетрайна, с висока крехкост и чупливост. Печатните произведения, създадени върху нея, след недълъг период от време, особено при неправилно съхранение и ползване, бързо се износват.

Придобиването на такъв тип документи води до:

- бързо изхабяване на постъпилите материали при активно ползване;
- по-бавно разрушаване при подходящо съхранение и рядко ползване.

Лошата подвързия и другите физични проблеми на библиотечните и архивни материали могат бързо да се коригират, ако хартията им все още не е станала чуплива.

За да е възможно опазването на дарените документи и книги в оригиналния им формат, библиотекарите и архивистите, отговарящи за тези постъпленията, трябва да прилагат предпазни мерки и дейности, осигуряващи подходящи климатични условия, правилно поддръждане и ползване. Но за да приложат тези мерки, в една или друга степен, библиотечните служители е необходимо да познават съществните изменения на материалите, изграждащи документите,

при дълготрайното им съхранение и да могат да прилагат по-долу посочените лесно изпълними тестове за определяне на състоянието на хартиената основа на всеки документ.

Методи за определяне на състоянието на хартиената основа на документалните и книжни фондове в библиотеки и архиви

При определяне на състоянието на хартиената основа на приетите дарения от документи и книги в библиотеки и архиви се оценяват следните показатели:

- цвят на хартията;
- състав на хартията;
- брой на двойните прегъвания;
- pH (киселинност).

Първи селективен критерий

Степен на пожълтяване

Използва се промяната в цвета на хартията, свързана най-вече със съдържащия се в дървесната маса лигнин и влиянието на светлината върху него. Изследванията върху цвета на хартията са визуални:

- бяла и здрава хартия – състоянието на изданието е много добро, подобно на това при нова книга;
- пожълтяла или жълто-кафява на цвят хартия – започнал е началният етап на повреждане на изданието;
- кафява хартия – процесът на деструкция на хартията е напреднал.

По този показател книгите се разделят в две групи: материали с хартия в добро състояние и такива с начален етап на деструктивни процеси. При добро състояние на наличните подвързии първата група материали се обезпращава и постъпва в хранилищата.

Втори селективен критерий

Съдържание на лигнин в хартиената основа

Лигнинът присъства в хартията като компонент на дървесната маса. Той е сложна органична киселина, която

обвива и импрегнира целулозните влакна. Ако не се отдели от дървесната маса при производството на хартията, той става източник за по-бързо стареене на библиотечните материали. При провеждане на теста съдържанието на лигнин в хартията се определя чрез използване на цветна реакция. Към малка част от хартиения лист, омокрен с вода, се капва 1% воден разтвор на метол (4 метиламино-фенол сулфат). Оцветяването на хартиената проба в жълто е показател за наличие на дървесна маса. Този вид хартия е склонна към бързи процеси на разрушаване под въздействие на неблагоприятни условия на съхранение. Документи, показващи наличие на лигнин в състава си, продължават да участват в изследването. Тези с отрицателна проба за лигнин се поставят в специални архивни опаковки и могат да постъпят в хранилищата на съответната библиотека.

Трети селективен критерий

Тест за чупливост на хартиената основа на документа

Всеки документ, попаднал за изследване в тази група, е потенциално заплашен от повреждане. Причината е наличният лигнин в състава на хартията му, доказан с предишния тест. При реализирането на теста тъгълчето на един лист се сгъва три пъти напред и назад. Хартията, при която прегънатата част се отделя след този брой двойни прегъвания, се приема за чуплива. Книги, при които броят на двойните прегъвания са между 6–20, се включват към групата на материали с отслабена хартия. При резултат по-голям от 20 хартията е в много добро състояние. Тези от материалите, които са със силно чуплива хартия (с брой на двойните прегъвания – 3), е задължително да бъдат реформирани. Онези, чийто брой на двойните прегъвания е по-голям от 20, трябва да се неутрализират и поставени в архивни папки или архивни кутии, могат

да постъпят в хранилищата на библиотеката.

Четвърти селективен критерий

Степен на киселинност на хартията

Киселинността е главният виновник за повреждането на хартията. Причините за нея се крият както в процеса на производството на хартията (дървесна маса, съдържаща лигнин, кисели проклейки), така и в условията на нейното съхранение и ползване (кисели газове, светлинно въздействие и др.). Честа причина за появата на този разрушаващ фактор са и използваните за нанасяне на текст желязно-галови мастила. Окислението им от кислорода на въздуха води до образуване на киселини. Те, заедно с киселините, добавяни към мастилото за подобряване на неговата подвижност при нанасянето му върху хартията, имат своя неблагоприятен подкисляващ ефект върху нея. Киселините в състава на тези мастила при нанасяне върху хартията в много случаи я изгарят и перфорират. Чести са случаите и на повреждане на съседните листове при миграция на киселинността на мастилата към тях.

Определянето на киселинното съдържание на хартията на постъпващите дарения най-лесно може да се извърши с архивна писалка. Последната като индикатор съдържа хлорфенолчервено. Разчита се на цветовата промяна на индикатора при взаимодействието му с хартията. Чрез архивната писалка се нанася шрих или точка върху неизписана част на документа. На мястото на нанасяне на индикатора се получава оцветяване, даващо приблизителна оценка на киселинността на хартията. Появата на светложълт цвят означава, че хартията е кисела с рН по-ниско от 6. Жълтокафявото оцветяване е показател за слаба киселинност в границите 6.0–6.8. Наситеният лилав цвят характеризира хартията като неутрална или алкална, рН е със стойност 7.0 или по-високо.

Общоприето е, че рН на хартията не трябва да бъде по-ниско от 5.5. При по-ниска стойност, хартията е силно чуплива и крехка.

Хартиите с киселинност в интервала 5.5–6.5 е добре да бъдат неутрализирани и след това да се внесат в хранилищата. Неутрализационният процес се извършва от професионалисти консерватори. При невъзможност за моментно реализиране на неутрализацията е добре документите да бъдат механически почистени и поставени в архивни опаковки. Този метод е известен като фазова консервация. Дава възможност за временно консервиране на документи в опаковки, с цел предпазване на материалите от механични повреди и вредното въздействие на агресивните фактори на околната среда. Консервираните по този начин документи могат да се запазят за дълъг период от време до момента на тяхната реставрация. Архивни опаковки (папки и кутии), са тези, които не отделят химически вещества, увреждащи съхраняваните в тях обекти. Самите те са устойчиви на разрушаване, осигуряват физическа защита и поддържане на съхраняваните в тях материали. Улавят вредните газове и предпазват документите от подкисляване. Те не трябва да съдържат лигнин и сира, да са с алкален резерв и с целулозно съдържание над 87%.

Освен архивни функции те изпълняват и тези на обикновените опаковки:

- предпазват документа от механични повреди при ползване от читатели;
- защитават книгите от повреди при вземане и връщане от стелажите;
- предпазват от въздействието на естествена и изкуствена светлина;
- предпазват разположения в тях документ от прах;
- предпазват документите при транспортиране;
- при аварийни ситуации първо те поемат въздействието на повреждащите фактори като вода, огън, дим.

Ползваната тестова пътека е много удобна не само при преглед на единични материали, но и при по-големи обеми от тях. При нея се започва от най-лесно осъществимия визуален тест за промяна на цвета на хартията, преминава се през теста за лигниново съдържание на хартията, определя се броят на двойните прегъвания и се стига до определяне на рН. Улеснение е, че на проверка на рН се подлагат значително по-малък брой книги. Така при всяко стъпало здравете и в добро състояние материали се отделят и не се подлагат на следващите по ред тестове.

Проверката е модифицирана версия на инструментариума, използван за преглед и публикуван в „College and Research Libraries“. Терминологията, използвана при него, е съставена на базата на тази в международните проучвания. Това означава, че терминът „чуплива хартия“ е дефиниран като хартия, притежаваща брой на двойните прегъвания по-малък от 6; отслабената хартия е с брой на двойните прегъвания между 6 и 20. Двете категории отнасят материалите, подложени на преглед, към категорията материали в опасност. Чрез тази поредица от тестове изследваните хартии могат да се разпределят в една от основните групи – чупливи, отслабени и в сравнително добро състояние.

Като допълнение към проведеното изследване, може да послужи и годината на издаването или на създаването на дадена книга или документ, тъй като годината на публикуването за периода 1880–1950 г. е тясно свързана с качеството на произвежданата хартия. По тази причина годината на издаването е добър показател при определяне на необходимостта от консервационно третиране:

- 1800–1829 – хартията е бяла, еластична и здрава;
- 1830–1849 – това е периодът преди началото на производството на кисела хартия (хартията не винаги е с качеството на старите хартии, но е здрава и гъвкава);

– 1850–1869 – повечето хартии са кисели, но това е експериментален период в производството на хартия и в резултат има много видове хартии с различно ниво на качество;

– 1870–1889 – по-голямата част от хартията от този период трябва да е много чуплива;

– 1890–1909 – важат характеристиките за горния период;

– 1910–1929 – произвежда се предимно лошокачествена хартия;

– 1930–1950 – хартията е с лошо качество, особено в Европа.

Както се очаква, прединдустриалната хартия преди 1869 г. обикновено е здрава. Противоположно на нея най-старата машинно получавана от дървесни влакна хартия (1870–1909) е най-чуплива. Този критерий остава най-практичен, тъй като селекцията, основана на резултатите, получени за двойни прегъвания, обезцветяване, състав и рН на хартията, е трудоемка и по-бавно осъществима. Все още не е идентифициран единичен метод, подходящ за директна употреба.

Използвайки селекционните критерии, библиотекарят и архивистът могат да отделят следните групи книги: подлежащи на консервационно третиране и неподлежащи. Необходимост от консервационно третиране съществува, ако книгата е печатана в периода 1880–1950 г., киселинността на хартията ѝ е по-ниска от 6, съдържа лигнин и е променена към жълт цвят, преминава теста за 6, но не преминава теста за 20 двойни прегъвания, ако е образец, нуждаещ се от специални грижи.

Единственото решение за спасението на съдържанието на книгите с чуплива хартия е преносът му върху алтернативна среда. Тази среда може да бъде ксерокопие, микрофилм или диск.

Останалите така наречени отслабени хартии са подходящи за обработка в две посоки. За тази група трябва да се приложат и прехвърляне на съдържанието

върху друга среда, и консервационно третиране – като неутрализация с цел запазване на оригинала. Неутрализацията е процес, разработен за промяна на рН състоянието на хартията от кисела реакция към алкална чрез неутрализиране на наличните в хартията киселини. Заедно с обезкисляващият ефект в хартията се натрупва алкален резерв, който пречи за връщането ѝ в кисело състояние. Неутрализацията само обезкислява хартията, но не повишава здравината и еластичността ѝ. За целта заедно с неутрализационния процес се извършва и укрепване с адхезив.

Съхранението на тези материали при оптимални условия ще увеличи техния полезен живот с десетки години.

Освен качеството на хартиите, използвани при създаването на книгите и документите, от значение за продължителния живот на библиотечните и архивни материали са и качествата на прилаганите мастила. От всички видове мастила, използвани през вековете, най-неблагоприятен ефект спрямо дълготрайността на хартията имат желязно-галовите. В ръкописните книги те се отличават със тъмнокъфявия си цвят, с кафявите ореоли около буквите, с множеството прогорели пространства около текста и липси на части от него. Причината за този феномен е киселинността на самото мастило. Тя се дължи от една страна на производителите му, а от друга, и на окислителните процеси, протичащи в него след нанасянето му върху хартията. Мاستилото при нанасяне върху хартията е безцветно. При взаимодействие с кислорода от въздуха, започва окислителен процес и то постепенно почернява (разтворимият феротанин се окислява до неразтворим феританат, който е устойчив и се фиксира в хартиените влакна) с образуване и на сярна киселина. За да може пишещият да вижда какво изписва, често производителят им чрез контролирано окисление, още преди употребата,

предавал на оригиналните мастила задоволително почерняване. Това окисление се постигало с добавяне още в началото към мастилото на малко количество солна или сярна киселина. Рецептурата на мастилото не е била уточнена през този период, поради липса на аналитични методи, които да определят точния химически състав на компонентите и пропорциите на прилагането им. Отделните писари са ползвали собствени рецепти, в които са включвали различни количества киселини (вино, оцет и др.), което водело до различна киселинност на произведените мастила. Днес тези мастила се срещат в старите ръкописи в черни до светлокафяви тоналности. Много от тях са нечетливи. Начинът и степента им на стареене зависят от използваната формула за направа на мастилата (оттук и степента на киселинност на мастилото), концентрацията на мастилото върху документа, качеството на хартията, условията на съхранение. Такъв вид документи с изразени поражения, вследствие на висока киселинност, трябва да бъдат подложени на неутрализация. Тяхното присъствие в дадено дарение задължително изисква консултация с консерватор.

Много често в даренията се съдържат и повредени от плесенно развитие материали. Наличието на мицел, на плесенни петна, на отслабена хартия, говорят за неправилно съхранение на даренията, още преди предлагането им на библиотечните специалисти. Попадането на такива материали, директно в хранилищата, е много опасно. Това налага тези специалисти да са запознати с някои от особеностите на този вид повреда.

Причините за плесенното прорастване върху хартиени материали обикновено са висока относителна влажност на въздуха, в която са съхранявани документите, липса на хигиена и повишени температурни нива, лоша циркулация на

въздуха. Активната плесен е влажна на пипане и се размазва при допир. Инертната е суха, прахообразна и леко се отделя с мека четка. Ако неблагоприятните условия продължат по-продължително време, гъбният мицел се разпростира върху големи повърхности. Под въздействие на плесените, хартията губи здравината си, покрива се с петна, деформира се. Според правилата на големите библиотеки по света, такъв вид заболели книги не трябва да бъдат приемани. Решението е различно, ако те са редки или ценни екземпляри. Тези документите изискват особен режим на приемане, съхранение и ползване. Задължително заболелите обекти трябва да бъдат изолирани от останалата част на дарението. При работа с тях е необходимо да се ползват респиратори и ръкавици. Първата и задължителна процедура след отделянето им от другите материали в дарението е тяхната дезинфекция или изсушаване, последвано от почистване на плесенните налепи и спори с четка. Добре е тези процедури да се извършват от професионални консерватори или след консултации с такъв вид специалисти. В зависимост от степента на отслабване на хартията им, проверявана чрез по-горе споменатия тест за двойните прегъвания, се определят и следващите етапи на обработка на хартията на тези документи с цел укрепването ѝ.

Дже след консервационна обработка тези документи са по-силно уязвими към неблагоприятни условия на съхранение и изискват по-чест профилактичен контрол.

Темата за консервацията съзнателно не се засяга подробно в излагания материал. Ако много методи за осигуряване на опазването могат да бъдат прилагани от персонал без специална подготовка, то с консервация трябва да се занимават само експерти, разполагащи със съответно оборудване, материали и познания за начините на използването им. Освен това

консервационните процеси са доста трудоемки и скъпи и по целия свят не са достъпни за всяка библиотека. Следователно в това изложение се предлагат само тези мерки, които могат да се прилагат от много библиотеки за предотвратяване и забавяне на повредите и износването на фондовете им.

Ако за повечето библиотеки консервационната и реставрационна обработка на фондовете от професионалисти е била и си остава доста скъпа, то профилактичната защита на документите се явява напълно реална задача. За нейното реализиране е необходимо библиотекарите, които приемат и обработват даренията, да са убедени, че съхранението е съставна част от библиотечното и архивно дело. Те трябва да съчетават изискванията на съхранението с общите цели на библиотеката или архива. Например, при постъпване на дарения са необходими мерки за избягване на бъдещи влошавания на състоянието им. Решението определени видове новопостъпили материали да се подвържат, говори за убеденост, че подвързиите, които отговарят на необходимите стандарти, са отлична дългосрочна защита. Разполагането на архивни и ръкописни фондове в алкални папки и кутии, веднага след постъпването им в архива, също е показател за отговорност към приетите материали

Ако политиката на фондовете в дадена институция е добре обмислена и

изчерпателна, тя ще осигурява съществуваща отправна точка за вземане на правилни решения по опазването на фондовете и постъпващите в тях дарения. Така при всеки стадий в процеса на набавяне, обработка, съхранение, осигуряване на достъп, поддържане целият персонал на библиотеката или архива трябва да има предвид последиците от решенията и действията си за опазване на тези материали. Тази отговорност е особено голяма за служителите, пряко свързани с развитието и ръководството на фондовете.

Литература

1. **Worcester Public Library**, „Make a Donation“, <http://www.worcpublib.org/support/donation.html-40>, 2005 (accessed on 22 February 2008).
2. **Memorial Hall Library**, „Donation to the library“, <http://www.mhl.org/about/facts/Friend/donations.htm>, Last updated: December 11.2007, (accessed on 22 February 2008).
3. **Bond, Randall** and others. Preservation study at the Syracuse University Library. *College&Research Libraries* 48 : 132-47 (1987).
4. **Endangered books and documents**. A damage survey of post – 1800 archive and library materials of Netherlands. The Hague, CNC, 1991, 217 p. (CNC-Publication, 6).
5. **Bradley, L.** and Brain Baird. Info the dustbin of history? The evaluation and preservation of slavic materials. // *College&Research Libraries*, 60, March 1999, 2, p. 144-151.

ЗНАЧЕНИЕТО НА КНИГООБМЕНА ЗА КОМПЛЕКТУВАНЕ НА БИБЛИОТЕКИТЕ

БИЛЯНА ЯВРУКОВА

Закупуването на литература е основният и най-ефективен метод за набавяне на библиотечни материали. Дарението е друг начин на комплектуване, където обаче не може да се правят планове или да се предвиждат крайни резултати. Процентът на дарените книги може да варира ежегодно в една и съща библиотека. Книгообменът, като трета форма на комплектуване, става изключително важен метод за набавяне на литература. С помощта на него се обогатяват фондовете на библиотеката с материали, които не може да бъдат набавени по друг начин – например доклади от конференции, годишници на научни институти, университети, организации; те съдържат публикации с висока научна стойност.

Особено голямо развитие на книгообмена в България, а и в света, има през 60-те и най-вече 70-те години на XX век. В Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ в този отдел са работели средно по 5 души, всеки от които е имал специфични задачи. Партньорите са били разделени по страни, а библиотекарите, работещи тук, са отговаряли за по няколко страни. Тяхно задължение е било не само поддържане на контактите, но и установяване на нови взаимоотношения с цел обогатяване на фонда с периодика и монографии. В резултат на усилена работа в средата на 80-те години книгообменните партньори са над 2000,

предимно чужди университети, научни институти и организации, издателства. Това е период, в който са се влагали много усилия за привличането на нови партньори от чужбина. Основната цел на книгообмена тогава е било разпространението на постиженията на българската наука и култура. Не се е залагало на висока възвращаемост на вложените средства. Съществували са т.нар. реферативни партньори – те са получавали издания, но не са изпращали нищо. В документите, които предлагат правила за осъществяване на книгообмен, много бегло се споменава за възвръщаемост и се препоръчва принципът монография за монография, списание за списание. За съжаление в тези години това е бил единственият начин за набавяне на чуждоезична литература.

Вътрешният книгообмен в този период е значително по-слаб и на него не се е гледало като на основен източник за набавяне на нова литература. Университетската библиотека тогава е била пълна депозитна библиотека и е получавала цялата печатна продукция на българските издатели, не е било необходимо поддържането на книгообменни отношения с българските библиотеки. Ето защо в миналото и името на този отдел е било „Международен книгообмен“, в сравнение с днешното име – „Книгообмен“.

По това време особено силни са

били връзките със СССР, Полша, Чехия, Югославия и др. Обменяли са се както списания, така и книги.

С началото на промените през 90-те години намалели и средствата, които можело да се предоставят за набавяне на книги и периодика, които да бъдат използвани за книгообмен. Това наложило намаляване броя на партньорите. Отказът от книгообменни отношения е двустранен. Университетската библиотека не прекратява произволно отношения с чужди институции. Тъкмо обратното. Чуждите партньори постепенно намалявали броя на изпращаните издания. Най-силно това се усетило в края на 90-те години, когато активните връзки намалели наполовина. Причина за това е преосмислянето на книгообмена като начин на комплектуване, и то в световен мащаб. Ако в средата на XX век на него се е гледало като на единствения начин за набавяне на литература, която не би могла да бъде закупена, защото тиражът е прекалено малък и не са се предоставяли екземпляри за търговската мрежа, а самата институция – издател, разпространява изданието самостоятелно или с помощта на ведомствената си библиотека, то днес вече на книгообмена се гледа от друга гледна точка. Издателите търсят контакти с библиотеките с цел абонамент на изданията им. Това се налага от все по-увеличаващите се производствени цени на печатните издания: за да се издава едно списание, необходими са средства.

Днес вече се търси все по-голяма ефективност и приложимост на изпращаните и получавани издания. „Прост и очевиден факт е, че книгообменът в библиотеките в света е бизнес. Ако библиотеките искат да запазят своите книгообменни програми икономически ефективни, е необходимо да гледат на тях като на бизнес“⁽¹⁾. Всичко това налага и преосмисляне ефективността от книгообмена между отделните институции.

Днес Университетската библиотека има книгообменни отношения с над 550 партньора от 50 страни в цял свят. Тук е мястото да изтъкнем, че не се съблюдава толкова за броя на партньорите, колкото на активността на връзките. С повечето партньори се обменят списания и все по-често се търси финансов еквивалент на изпратени и получени издания. На всеки две години се налага преглеждане и преосмисляне на всяка една връзка с цел постигане на максимална ефективност.

Бих искала да обърна по-голямо внимание на основните проблеми, които възникват в процеса на работа. На първо място ще посоча цените на изданията. Чуждестранните издания са изключително скъпи, което от своя страна води до по-малък брой получавани издания. Въпреки че в последните години се наблюдава постепенно, но постоянно поскъпване на българските издания, те все още не достигат цените на чуждестранните. Всичко това, от своя страна, води до по-малък брой получавани книги и периодични издания и значително, почти двойно повече изпращани.

Всеки библиотекар, занимаващ се с книгообмен, е усетил този факт. Все повече библиотеки искат финансов баланс в края на годината, някои дори спират да изпращат литература, докато не се изравнят сумите на изпратените и получени издания. В България този проблем се усеща много остро.

Ето защо се търсят алтернативни начини за набавяне на книги за книгообмен. Една голяма част от чуждестранните библиотеки използват за книгообмен т.нар. дубликати – това са отчислени от техните фондове издания, получени като дар, които не са профилни за библиотеката или вече са налични във фондовете ѝ. В повечето случаи това се дължи на финансови затруднения на съответните институции. Все по-често в процеса на работа се сблъсквам с друг феномен. Поради финансови затруднения книгообмен-

ните партньори предлагат закупуване на литература по поръчка – те не закупуват предварително издания за книгообмен, които да предлагат в оферта. Предложението от тяхна страна е съставяне на списък с желани издания и те закупуват тези издания и ги изпращат на своите партньори. Това е един полезен, но доста трудоемък процес, тъй като е необходимо проучване на издателската продукция на съответната страна, което отнема много време и човешки ресурс и не може да бъде винаги осъществимо.

Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ при Софийския университет комплектува специален фонд за нуждите на книгообмена. Това е много трудна задача, дори по-сложна от комплектуването на фондовете на библиотеката поради факта, че е необходимо да се съобразят профилиите на комплектуване на партньорите, с които се обменят издания. Също така е необходимо да се предвидят и точно кои издания биха представлявали интерес. Предвид големия брой книгообменни връзки това е един сложен процес. В Университетската библиотека един библиотекар се занимава само с тази дейност. Негова задача е да подбира литературата и да я зачислява към фонда на библиотеката. Като цяло в отдела работят пет души, които осигуряват цялата дейност по осъществяване на книгообмен, която се състои от следните процеси: създаване на книгообменни отношения, осъществяване на контакти, водене на кореспонденция, свързана с цялата дейност на книгообменните отношения от изпращането на оферти до правенето на поръчки с издания, които Университетската библиотека иска да получава, подготовка и изпращане на изданията на съответните партньори, библиографска обработка на получените издания.

Университетската библиотека по традиция е разпространител на всички серии от Годишника на Софийския

университет. Той е основното издание, с което се обменя литературата.

По-голям е проблемът с постоянно увеличаващите се пощенски разходи и търсенето на алтернативни начини за изпращане на литературата. Ежегодно поскъпващите пощенски услуги значително увеличават цената на изпращаните издания.

Всичките тези причини водят до промяна на гледната точка при комплектуване на литература по книгообмен. Все повече се гледа на качеството на получаваните издания, а не на количеството. Да, в световен мащаб се наблюдава намаляване на комплектуването по книгообмен, но това е единственият начин за комплектуване на издания, които не могат да се набавят по друг начин. Например Годишникът на Софийския университет не може да бъде закупен, той може да се получи единствено по книгообмен.

Смятам, че в бъдеще ще се наблегне предимно на обмен на периодични издания, тъй като в България все повече навлизат книгоразпространители, представители на чуждестранни издателства, които предлагат издания на издателски цени, без допълнителни оскъпявания от посреднически агенции и фирми.

Дори много често се предлагат различни намаления и отстъпки от коричната цена. Стойността на набавянето на литературата по книгообмен се оскъпява и от факта, че за осъществяването на книгообменни отношения е необходим голям човешки ресурс, тъй като това е трудоемък процес. В един момент се получава изравняване на цените на получаваните и закупуваните издания. Предимството на изданията, които се закупуват от тези фирмени представителства, е запознаване с изданието *de visu*, което е невъзможно при подбора на литература по книгообмен.

Все по-често се наблюдава и намаляване качеството на получаваните издания. Ако допреди десет години по

книгообмен са се набавяли скъпи издания, като напр. изданието *World of Learning*, *Ulrich's International Serials Directory*, то днес получаването на тези издания е невъзможно. Ето защо аз смятам, че е необходимо много внимателен подбор на книгообменните партньори и отсяването на тези, които не изпращат нищо или изпращат издания, които не допринасят за обогатяване фондовете на библиотеките. Най-ефективен е книгообменът, когато библиотеките осъществяват стриктен подбор на изданията и получават само полезна за своите читатели литература.

В последната година се наблюдава повишаване на книгообмена с библиотеките в страната, особено с университетските библиотеки. Това се дължи на факта, че повечето университети имат собствени издания, които предоставят по книгообмен и които не биха могли да бъдат набавени по друг начин. Разбира се, начин за набавяне на тези издания е депозитът, но тъй като Университетската библиотека получава шести депозитен екземпляр, то за нея това не е основен източник за набавяне на литература. Ето защо започна и посте-

пенното увеличаване на книгообмена с университетските и научни библиотеки в страната и така те получават част от продукцията на Университетското издателство „Св. Климент Охридски“, а Университетската библиотека получава академичните издания на университетите в страната. Това е рентабилно и за двете страни, тъй като повечето университетски печатници предоставят по няколко екземпляра на библиотеката, която използва част от тях за книгообмен.

Бележки

1. *Understanding the Business of Library Acquisition* / Karen A. Schmidt, editor. – Chicago: ALA, 1999. – p. 212.

Литература

Попов, Владимир. Международен обмен на издания между библиотеките: Същност, правно регулиране, съвременни проблеми. – София : НБКМ, 1983.

Handbook on the International Exchange of Publications. – Paris : UNESCO, 1978.

Understanding the Business of Library Acquisition. – Chicago : ALA, 1999.

ДАРИТЕЛИТЕ НА КНИГИ ЗА БИБЛИОТЕКАТА НА ФАМИЛИЯ ПАЗВАНТОГЛУ ВЪВ ВИДИН

СТОЯНКА КЕНДЕРОВА

В по-голямата си част фондът от ръкописи и старопечатни книги на източни езици (арабски, персийски и османотурски) при Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ е формиран от сбирките на *вакъфските* библиотеки, изградени в различни български градове през периода XVI-XVIII век(1). Те постъпват в Ориенталския отдел на библиотеката в годините след Освобождението(2).

През 1888 г. от Видин пристигат 24 сандъка, които съдържат 2664 тома книги. Формирана е българо-турска комисия, която предава на турското правителство 2014 тома(3), а останалите 650 са приети на съхранение в Народната библиотека. Част от тези книги носят печата на техните дарители, между които най-често срещаме името на Йомер ага Пасбан заде, баща на известния видински бунтовник Осман Пазвантоглу (ум. 1807 г.)(4). Значително по-рядко откриваме и името на неговата майка – Рукийе хатун(5), на *мухафъза* (охранител на крепостта Видин) Идрис паша, на *мюфтията* на същия град Абдулрахман ефенди и др. При някои от томовете, редом с печата с името на дарителя, стои и кръглият печат на Видинската *вакъфска* библиотека, което подсказва, че в даден момент те се вливат в нейния фонд (Фиг. 1). Върху вътрешната страна на горната корица на част от книгите пък бивши служители на Ориенталския отдел са залепвали

неголям розов етикет (Фиг. 2) с текст: „Библиотека Пазвантоглу“(6). Това също доказва, че съответният том е постъпил от Видин.

В Народната библиотека се съхранява и оригинален каталог на тази библиотека (S 52a), изготвен през месец март 1837 г. (т.е. 30 години след смъртта на Осман Пазвантоглу) след установена липса на книги, които са били изнасяни извън сградата на библиотеката и впоследствие не са върнати или пък са загубени. Той съдържа общо 2278 описания на 2405 тома ръкописни и старопечатни книги(7), което очертава тази библиотека като най-богатото хранилище на книги, създадено в българските земи през османския период.

Както вече сме имали възможност да отбележим, в сравнение с други каталози на *вакъфски* библиотеки от XIX век, в които присъстват обичайните за описанието на една книга елементи (заглавие, име на автор, вид писмо, брой томове, брой листа и брой редове на страница), видинският каталог отразява и името на лицето, което я *вакфира* (дарява)(8). Този допълнителен елемент представлява новост в дейността по каталогизирането. Благодарение на информацията, която можем да извлечем от така разширените описания, днес сме в състояние да очертаем имената на всички лица, които до 1837 г. (и известно време след тази дата, съдейки по няколко почерка, различни

от този на основния съставител на каталога, с които са нанесени данни за нови постъпления) са дарили свои книги за библиотеката на семейство Пазвантоглу(9), както и да отговорим на някои въпроси, свързани с историята на библиотеките във Видин, поставени в редица по-ранни изследвания.

Анализът, който направихме на имената на дарителите според начина, по който са отразени в каталога, позволява да определим общия им брой на 65 души. Между тях Йомер ага Пасбан заде се оказва лицето, което *вакфира* най-много книги (Фиг. 1). Името му е отбелязано в 1492 описания, които отразяват общо 1580 тома. Тази цифра съществено го отличава от останалите дарители и съвсем ясно доказва, че в основата на библиотеката на неговия син и впоследствие – на Видинската *вакфска* библиотека, ляга именно фондът на Йомер ага. Това е най-вероятно и причината, поради която синът – Осман Пазвантоглу, посвещава на паметта на своя баща построената от него сграда за библиотеката(10). Макар и записан като дарител само на един препис на *Корана*, заслугата му се изразява във факта, че успява да опази и съхрани бащиното книжовно наследство и впоследствие да го обогати с още екземпляри.

Подобно положение на онаследени книги, които представляват ядрото на бъдеща обществена или публична библиотека, установихме и в Самоков. Основният фонд на създадената около 1842 г. от управителя на града Мехмед Хюсрев паша (ум. 1847 г.) Самоковска *вакфска* библиотека, която обединява съществуващите в града други библиотеки, както и личните сбирки на самоковски жители, е съставен от книгите, *вакфирани* от неговия прадядо – ел-Хадж Сюлейман ефенди. Тези два случая характеризират две от най-големите *вакфски* библиотеки, основани в българските земи от местни лица, издигнали се в административно и по-

литическо отношение, и свидетелстват за онаследен интерес към книгата, който се запазва поколения наред(11).

Приложената по-долу *таблица № 1* ясно показва, че по-голямата част от книгите, дарени от Йомер ага, са от областта на религиозните науки, преобладаващо място между които заемат съчиненията по мюсюлманско право (359 тома). Този факт не ни изненадва, тъй като направените от нас изследвания върху тематиката на книгите във *вакфските* библиотеки показват, че по брой съчиненията по мюсюлманско право и арабска граматика си оспорват първите две места. Прави впечатление и доста доброто представяне на филологическите дисциплини (реторика, стилистика и поетика, граматика, лексикография, литература, метрика и сборници с поетични творби) – общо 401 тома. Йомер ага живо се интересува и от биографичната литература и от историята: от общо 145 тома книги, описани в каталога, 107 произхождат от неговата библиотека. Наред със съчиненията, които отразяват живота на пророка Мухаммад, включително и такива в поетична форма, ние откриваме и заглавия, които илюстрират различните жанрове в историческата литература, които се развиват в мюсюлманския свят: история на отделните градове (Ерусалим, Мекка, Кайро и о-в Рауда, Забид в Палестина) и страни (Египет и Сирия и тяхното завоюване от арабите), история на династии (на арабските халифи от египетския автор ал-Суьути, на газневидите от ал-Йамини), обща история („Известия за страните“ от ал-Карамани)(12), история на Новия свят или Америка и др. Не липсват и трудовете на османските автори Печеви, Рашид, Ходжа Саадедин, Кятиб Челеби, Вейси, Наима и др. Не е възможно в рамките на настоящата работа да очертаем кръга на духовните интереси на Йомер ага. Това ще бъде направено в друга отделна публикация. Фактът обаче, че про-

изхожда от заможен род (чийто корен идва от Босна), а за заслуги по време на войната на турците срещу Австрия през 1789 г. получава и поста *аянин* (13), позволява да допуснем, че благодарение

на финансовите си и други възможности, той е бил в състояние да създаде богата и съдържаща ценни екземпляри лична библиотека, която впоследствие *вакфира*.

Таблица 1

Дарители на книги за библиотеката на фамилия Пазвантоглу (1837 г.)

№	Д а р и т е л	Тематика	Брой тома
1.	Пасбан заде Йомер ага	<i>Корани</i>	3
		<i>Тафсири</i>	116
		<i>Хадиси</i>	77
		Основни положения на <i>хадисознанието</i>	18
		Право и сборници- <i>фетви</i>	282
		Наследствено право	22
		Суфизъм, морал и проповеди	243
		Догматика и богословие	74
		Рецитация и четене на <i>Корана</i>	33
		Основни положения на правото	55
		Реторика, стилистика и поетика	48
		Граматика (синтаксис)	119
		Граматика (морфология)	28
		Лексикография	50
		Логика и дебатиране	45
		Философия и астрономия	36
		Медицина	36
		Литература и лекции	46
		Метрика	21
		Сборници-поезия и съчинения на персийски език	86
		Жития	35
		Биографии и истории	107
		Общо	1580
2.	Шейх Шериф Ибрахим Махир ефенди, бивш <i>кятиб-и Диван</i>	<i>Тафсири</i>	1
		<i>Хадиси</i>	3
		Право и сборници- <i>фетви</i>	15
		Наследствено право	3
		Суфизъм, морал и проповеди	18
		Догматика и богословие	12
		Рецитация и четене на <i>Корана</i>	1
		Основни положения на правото	1
		Реторика, стилистика и поетика	4
		Граматика (синтаксис)	18
		Граматика (морфология)	10
		Лексикография	4
		Логика и дебатиране	8
		Философия и астрономия	9

Съкровища в книгохранилищата

	Медицина	1
	Литература	1
	Метрика	4
	Сборници-поезия и съчинения на персийски език	9
	Жития	4
	Биографии и истории	18
	Общо	144
3. Хасан, <i>сер-и турнаджийан</i> в столицата (Хасан ага бин ел-хаджи Ахмед, <i>сер-и</i> <i>турнаджийан</i> ; Хасан, <i>ага-и йеничерийан</i> в столицата; Хасан ага, <i>кетхюда-и йеничерийан</i> в столицата; Хасан ага)	<i>Коран</i>	1
	<i>Тафсири</i>	1
	<i>Хадиси</i>	3
	Основни положения на <i>хадисознанието</i>	1
	Право и сборници- <i>фетви</i>	10
	Наследствено право	1
	Суфизъм, морал и проповеди	14
	Догматика и богословие	10
	Рецитация и четене на <i>Корана</i>	2
	Основни положения на правото	3
	Реторика, стилистика и поетика	4
	Граматика (синтаксис)	13
	Граматика (морфология)	4
	Логика и дебатирание	11
	Философия и астрономия	2
	Медицина	3
	Сборници-поезия и съчинения на персийски език	4
	Биографии и истории	3
	Общо	90
4. Абдулрахман ефенди, <i>мюфтия</i> на Видин	<i>Тафсири</i>	4
	<i>Хадиси</i>	5
	Право и сборници- <i>фетви</i>	11
	Наследствено право	3
	Суфизъм, морал и проповеди	6
	Догматика и богословие	7
	Рецитация и четене на <i>Корана</i>	2
	Основни положения на правото	2
	Реторика, стилистика и поетика	4
	Граматика (синтаксис)	7
	Граматика (морфология)	2
	Лексикография	2
	Логика и дебатирание	4
	Философия и астрономия	2
	Медицина	3
	Жития	1
	Биографии и истории	3
	Общо	68
5. Ел-Хадж Халил ага заде	Право и сборници- <i>фетви</i>	4
	Наследствено право	1
	Суфизъм, морал и проповеди	13
	Догматика и богословие	4

Съкровища в книгохранилищата

	Рецитация и четене на <i>Корана</i>	1
	Основни положения на правото	1
	Реторика, стилистика и поетика	3
	Граматика (синтаксис)	8
	Граматика (морфология)	3
	Лексикография	1
	Логика и дебатиране	6
	Философия и астрономия	5
	Медицина	1
	Литература	1
	Сборници-поезия	
	и съчинения на персийски език	2
	Биографии и жития	1
	Биографии и истории	3
	Общо	58
6. Есири ел-хаджж Мустафа ага	<i>Тафсири</i>	5
	<i>Хадиси</i>	3
	Право и сборници- <i>фетви</i>	14
	Наследствено право	2
	Суфизъм, морал и проповеди	6
	Догматика	1
	Реторика, стилистика и поетика	2
	Граматика (синтаксис)	3
	Граматика (морфология)	1
	Лексикография	2
	Логика и дебатиране	4
	Философия и астрономия	2
	Сборници-поезия	
	и съчинения на персийски език	5
	Биографии и истории	2
	Общо	52
7. Ел-Сейид Мехмед	<i>Тафсири</i>	4
Хазинедар заде (Хазинедар	<i>Хадиси</i>	1
заде ел-Сейид Мехмед ага	Право и сборници- <i>фетви</i>	9
	Наследствено право	1
	Суфизъм, морал и проповеди	3
	Догматика и богословие	3
	Рецитация и четене на <i>Корана</i>	6
	Основни положения на правото	2
	Реторика	1
	Граматика (синтаксис)	4
	Граматика (морфология)	3
	Логика и дебатиране	7
	Философия и астрономия	3
	Литература	1
	Сборници-поезия	
	и съчинения на персийски език	2
	Жития	1
	Биографии	1
	Общо	52
8. Мюфти заде Абдулрахман	<i>Тафсири</i>	2
ефенди	<i>Хадиси</i>	5

Съкровища в книгохранилищата

	Право и сборници-фетви	9
	Наследствено право	1
	Суфизъм, морал и проповеди	3
	Догматика	1
	Реторика, стилистика и поетика	3
	Граматика (синтаксис)	12
	Граматика (морфология)	4
	Лексикография	1
	Логика и дебатиране	3
	Медицина	1
	Литература	1
	Съчинения на персийски език	1
	Общо	47
9. Саляхаддин Баба	<i>Тафсири</i>	1
	Право и сборници-фетви	4
	Наследствено право	1
	Суфизъм, морал и проповеди	12
	Догматика и богословие	2
	Граматика (синтаксис)	5
	Граматика (морфология)	1
	Логика и дебатиране	2
	Съчинения на персийски език	1
	История	1
	Общо	30
10. Ел-Хадж (Хаджи) Махмуд ага заде Халил ага (Халил ага ел-хадж Махмуд заде), <i>бешлуйан-и йесар</i>	<i>Тафсири</i>	4
	<i>Хадиси</i>	3
	Основни положения на <i>хадисознанието</i>	1
	Право и сборници-фетви	13
	Суфизъм, морал и проповеди	5
	Догматика и богословие	1
	Рецитация и четене на <i>Корана</i>	1
	Общо	28
11. Есири заде Ариф Мехмед ага (Ариф Мехмед ага Есири заде)	<i>Тафсири</i>	2
	Право и сборници-фетви	7
	Суфизъм, морал и проповеди	2
	Догматика и богословие	2
	Рецитация и четене на <i>Корана</i>	1
	Граматика (синтаксис)	2
	Граматика (морфология)	2
	Лексикография	3
	Литература и лекции	1
	Сборници-поезия и съчинения на персийски език	4
	История (палеография)	1
	Общо	27
12. Хафъз Хайруллах ефенди	<i>Хадиси</i>	6
	Право	1
	Догматика и богословие	1
	Реторика, стилистика и поетика	1
	Лексикография	3
	Логика и дебатиране	6
	Общо	18

Съкровища в книгохранилищата

13. Абдулджелил ходжа	Право	3
	Морал	1
	Рецитация и четене на <i>Корана</i>	2
	Граматика (синтаксис)	2
	Граматика (морфология)	1
	Логика	1
	Общо	10
14. Магаджъ Али Молла, внук на Шейх Ахмед ефенди заде, покойник	<i>Тафсири</i>	5
	Право	4
	Общо	9
15. Ел-Хадж Мустафа ага (ел-Хаджи Мустафа)	<i>Хадиси</i>	1
	Право и сборници- <i>фетви</i>	2
	Наследствено право	1
	Морал	1
	Лексикография	2
	Общо	7
16. Ел-Хаджи Хафъз кетхюда	Право	1
	Наследствено право	1
	Суфизъм	1
	Рецитация и четене на <i>Корана</i>	1
	Граматика (морфология)	1
	Лексикография	1
	Общо	6
17. Хасан ага, виден жител на Видин	Право	3
	Морал	1
	Основни положения на правото	1
	Общо	5
18. Ел-Хадж Мустафа ага, виден жител на Видин	<i>Хадиси</i>	3
	Реторика	1
	Общо	4
19. Ел-Хадж Али ага (ел-Хадж Али), <i>бешлуйан-и саби</i>	<i>Тафсири</i>	1
	<i>Хадиси</i>	1
	Право и сборници- <i>фетви</i>	2
	Общо	4
20. Ахмед ага, <i>кетхюда</i> на <i>мухафъза</i> на Видин Хюсейин паша	Суфизъм и морал	4
21. Имам ага	Реторика	1
	Граматика (синтаксис)	1
	Философия	1
	Общо	3
22. Фатиме хатун	<i>Хадиси</i>	1
	Право	1
	Рецитация и четене на <i>Корана</i>	1
	Общо	3
23. Саръ Ибрахим заде (оглу) Исмаил ага Чипреви	Право	1
	Граматика (синтаксис)	1
	Съчинения на персийски език	1
	Общо	3

Съкровища в книгохранилищата

24. Ел-Хаджж Али ага (Хаджи Али ага)	Суфизъм Лексикография Логика Общо	1 1 1 3
25. Паша заде Йомер ага	Право Основни положения на правото Реторика Общо	1 1 1 3
26. Ел-Хадж Ибиш ага	Право Граматика Общо	1 1 2
27. Ел-Сеййид Идрис паша	<i>Корани</i>	2
28. <i>Вакфирани</i> за душата на ел-Сеййид Саид Исхак ел-Неджати	<i>Тафсири</i> Логика Общо	1 1 2
29. Ел-Хадж Ахмед ага	Право Граматика (синтаксис) Общо	1 1 2
30. Хафъз Али ефенди	Право Догматика и богословие Общо	1 1 2
31. Хюсейин паша, <i>валия</i> на Видин	Сборник- <i>фетви</i> Морал Общо	1 1 2
32. Ел-Хаджи Бекташ ага	Право Граматика (морфология) Общо	1 1 2
33. Мюджеллид Молла Исмаил	Суфизъм, морал и проповеди	2
34. Балджъ ел-Хаджи Ахмед	Догматика Основни положения на правото Общо	1 1 2
35. Узун Имам заде Хасан ефенди	Логика и дебати	2
36. Йусуф ага	Право	2
37. Фатиме бинт-и ел-Хаджи Хасан (Фатиме хатун)	Сборник- <i>фетви</i>	2
38. Ел-Хадж Кара Исмаил ага, покойник	<i>Тафсири</i>	2
39. Кююмджу ел-хадж Сюлейман	Морал	1
40. Пасбан заде Осман паша	<i>Корани</i>	1
41. Имам Ахмед ага, покойник	Проповеди	1
42. Кешшаф ефенди, <i>кятиб-и</i> <i>Диван</i> при Рюшди паша	<i>Коран</i>	1
43. Абдуллах	<i>Тафсири</i>	1
44. Тахсин ефенди	<i>Хадиси</i>	1
45. Ел-Хадж Хасан ел-Тахсин	<i>Хадиси</i>	1

46. Ел-Сейид Халил, на служба при хазинедаря Хюсейин паша	Хадиси	1
47. Хатидже хатун	Право	1
48. Чанак заде Ахмед ага	Право	1
49. Хаджи Йешад Даббаг	Право	1
50. Ел-Хаджи Рюстем ага	Право	1
51. Мехмед ефенди ел-хаджи	Право	1
52. Шакир ефенди	Сборник-фетви	1
53. Али ефенди	Право	1
54. Саатчъ Молла Хасан	Суфизъм	1
55. Хафъз Али паша	Проповеди	1
56. Ел-Сейид Имам ага	Проповеди	1
57. Хасан ефенди	Морал	1
58. Хасан кетхюда	Реторика	1
59. Ел-Хаджи Али ефенди	Догматика	1
60. Фатиме хатун бинт-и Ахмед	Реторика	1
61. Хафъз Али бин Хюсейин	Реторика	1
62. Йомер ефенди	Граматика (морфология)	1
63. Халил ефенди, <i>сухте башъ</i> в <i>Медресе-и джедид</i> (Новото медресе)	Логика	1
64. Имам ага Чанак заде	Логика	1
65. Ел-Хаджи Йомер ага задеЙусуф Кахраман	Сборник поезия	1
Без означение името на дарителя	<i>Тафсири</i>	35
	<i>Хадиси</i>	43
	Основни положения на <i>хадисознанието</i>	2
	Право и сборници-фетви	9
	Догматика	1
	Биографии и истории	6
	Общо	96
О Б Щ О		2405

На второ място, но далеч с по-малък брой книги, се очертава шейх Шериф Махир. Според М. Стайнова неговото име – Махир, присъства в края на строителния надпис, вграден над външния портал на библиотеката(14). М. Кийл отива по-далеч в разсъжденията си, като предполага, че става въпрос за поета Махир, който през 1812 г. е секретар във вилаетското управление на Видин и дори допуска това да е библиотекарят на Пазвантоглу(15). В края на каталога (л. 67а), където е направена рекапитулация на *вакфифираните* от Пасбан заде книги, е отбелязан и броят на томове, дарени

от покойния Шериф Ибрахим Махир ефенди, бивш секретар на Съвета (*кятиб-и Диван*). Това е единственото сигурно сведение за него, което черпим от извора. Анализът на тематиката на дарените от Шериф Махир книги обаче категорично говори за подчертаните му интереси към светската тематика. От общо 144 тома само 54 третират въпроси, свързани с ислямската религия. Като *шейх* и *шериф* той неминуемо има отношение към произведенията, свързани с ислямската религия и по-специално със суфизма, проповедите и догматиката (общо 30 тома). Не е малък броят и на

произведенията, които представят сектора на биографиите и историята – 18. Между тях откриваме два тома от Историята на Ибн Халдун, а така също поемата „Бурда“, създадена от съвременник на Мухаммад. В началото авторът е враждебен на исляма, но по-късно се примирява с положението и поднася на Пророка своята поема, в която възхвалява него и рода му, а възхитеният Мухаммад му подарява своя плащ от материята „бурда“, което дава наименование и на произведението.

Като секретар в *Дивана* Шериф Махир се нуждае и от съчинения по правни въпроси, както и от отлично владение на арабската граматика (общо 28 тома). Той е едно от лицата, което очевидно знае добре и персийски език. Дарените от него книги включват и шедьоври на персийската литература: „*Бахаристан*“ (Пролетна градина) на Джамии (ум. 1492), отделно сборник с подбрани негови произведения, „*Гулистан*“ (Розова градина) на Саади (ум. 1292), „*Панд-нама*“ (Поеманията) на Аттар (убит 1229), Астрономическите таблици на Улуг бег (ум. 1449), както и три речника на персийски език.

Особен интерес поражда и Хасан ага, чието име е отразено в каталога по няколко начина. През 1728 г., след Белградската обсада, той *вакфира* 118 книги в полза на учените и обучаващите се във Видин (списък в *сиджил* S160a, л. 1a). Тук той е назван като *турнаджи баши* (началник на род войска в еничарския корпус). М. Стайнова успява да идентифицира два от ръкописите, фигуриращи в този списък (ОР 2005 и ОР 1474), които съдържат и подробни бележки за акта на *вакфиране* (16). Проверката, която направихме и за останалите описани в *сиджила* книги, показва, че всички те постъпват в библиотеката на семейство Пазвантоглу. Освен това,

благодарение на надписите за *вакфи-ране*, които Хасан ага оставя върху тези томове, можахме да проследим неговите длъжности и промените, които настъпват в името му.

През 18-ото столетие Видин е балканският град, в който са съсредоточени най-много еничари – общо 5440 души към средата на века, като броят им нараства на 9476 души през третата четвърт. През този период те се включват в стопанския живот на града и постепенно започват да се изиявяват като занаятчии, търговци и чифликчии, която дейност им носи съответни приходи (17). Освен Хасан ага каталогът на видинската библиотека ни насочва към още двама представители на това съсловие – ел-Хадж Махмуд ага заде (№ 10), който проявява интерес към суфизма, и ел-Хадж Али ага. Те заемат съответно постове на *бешлуийан-и йесар* и *бешлуийан-и саби* в еничарския корпус на града (18).

В историята на Османската империя еничарският корпус, към който принадлежи и Йомер ага, е покровителстван от ордена на *бекташиите*. Между дарителите на библиотеката на Пазвантоглу срещаме и негов представител – ел-Хаджи Бекташ ага (№ 32). Много по-интересна обаче е личността на *шейх* Саляхаддин баба, който *вакфира* 30 тома с подчертано предимство между тях на съчиненията от областта на мюсюлманския мистицизъм. През 1689 г. заедно с 1000 души доброволци той се опитва да пробие обсадата на Видин. На мястото, където загива, много по-късно Осман Пазвантоглу издига гробница и *текке*. На церемонията присъстват и 85 души военни, които заемат различни постове в еничарския корпус, факт, който свидетелства за влиянието, което Пазвантоглу, сам той потомък на стар еничарски род, има сред местните еничарски среди, донякъде благодарение и на строителната и *вакфската* си дейност (19).

Анализът, който можем да направим, на социалния статус на видинските дарители (вж *таблица 2*), показва, че най-голяма е групата на представители на ислямската религия. Между тях най-многобройни се

Социален статус на дарителите на книги

№	Категория дарители	Дарители	Тома
I.	Дарители с религиозни позиции:		
	1. Представители на улемата		
	мюфтия	1	68
	сухтебаши в медресе (ръководител на учениците)	1	1
	2. Религиозни функционери:		
	имам	4	6
	молла	3	12
	хафъз (лице, което знае Корана наизуст)	5	28
	ходжа	1	10
	3. Потомци на пророка Мухаммад:		
	сейид	4	56
	шериф	1	144
	4. Представители на ордени и лица, удостоени с други титли:		
	бекташи	1	2
	баба	1	30
	хаджи/ел-хадж (поклонник)	20	279
	шейх	1	144
	Общо	43	780
II.	Представители на административната власт:		
	валя (областен управител)	1	2
	кетхюда (представител на друго лице)	3	11
	кятиб-и Диван (секретар/писар в Съвета)	2	145
	служител при хазинедаря (ковчежника)	1	1
	Общо	7	159
III.	Занаятчий:		
	балджъ (медар)	1	2
	даббаг (обработващ кожи)	1	1
	куюмджи (златар)	1	1
	магазаджъ (магазинер)	1	9
	мюджеллид (подвързвач)	1	2
	саатчъ (часовникар)	1	1
	Общо	6	16
IV.	Военни:		
	йеничери	2	32
	- в столицата	1	90
	паша	4	6
	Общо	7	128
V.	Други:		
	ага	24	306
	- Пасбан заде Йомер ага	1	1580
	видни жители на града	2	9
	ефенди	15	295
	жени	4	7
	неизвестна професия	2	3
	Общо	48	2200

оказват лицата, извършили поклонение до Мекка – общо 20 души. Тази цифра представлява малко над 30% от общия брой дарители, което свидетелства за по-големите им материални възможности, след като са били в състояние да предприемат едно скъпо струващо начинание. Броят на дарените от тях книги е също значителен – 282 тома.

След шейх Шериф Махир, който попада в няколко подгрупи, най-много книги дарява Абдулрахман ефенди. Не може да ни учуди фактът, че съчиненията по мюсюлманско право (общо 16 тома) заемат водещо място в неговия списък. Като *мюфтия* на Видин, сигурно често му се налага да разтваря трудовете на арабските законоведи, както и да се консултира с най-разпространените сборници с *фетви*, съставени от видни османски *шейхюлислями*. Неговият афинитет обаче към съчинения извън кръга на религиозните дисциплини е минимален.

Незначителен е интересът към книгата в средите на административните служители. Всъщност, съществената част от *вакфираните* от тях книги, е бройката, направена от бившия секретар на *Дивана* шейх Шериф Махир.

Още по-слабо е представена групата на занаятчиите – само шест души, един от които, в качеството си на подвързвач, има професионално отношение към книгата. Подобно положение установихме и в Самоков, където освен двама подвързвачи, интерес към книгата проявява и един-единствен седлар (20).

В последната група преобладават лицата, които притежават към името си титлата „ага“. Трима между тях (№ 4, 29 и 90) са представители на еничарското съсловие, а за да не утежняваме излишно бройката на *вакфираните* от тях книги, Йомер ага Пасбан заде е посочен отделно. Трудно е обаче да се каже дали в останалите случаи тази титла е само почетна или пък насочва към ня-

каква по-особена позиция на лицето, което я носи.

Подобно затруднение предизвиква и почетната титла „*ефенди*“, с която са удостоени 15 души. Тя се използва за означаване на представителите на *улемата* (учени-юристи), а в по-общ смисъл – на образованите хора. Към края на XIX – началото на XX век „*ефенди*“ продължава да се използва за образованите хора, като често пъти става въпрос за скромни чиновници или за военни с по-нисък ранг (21).

Не бива да оставим без внимание и жените-дарителки. И в четирите случая те са наречени „*хатун*“ (жена, госпожа). Между тях отсъства обаче майката на Пазвантоглу – Рукийе хатун. Очевидно, в момента на съставяне на каталога, нейната библиотека е функционирала все още самостоятелно и най-вероятно по-късно, при учредяването на Видинската *вакъфска* библиотека, се е преляла в нея.

На дарителите на книги за библиотеката на фамилия Пазвантоглу може да се погледне и от друг ъгъл, а именно като се проследи средно по колко книги *вакфира* едно лице. Таблица 3 ясно показва, че най-много са лицата, които предоставят само по една книга – общо 27 души или приблизително 41,53% от общия им брой. Значително място заемат и тези, които *вакфират* по два тома. Налага се изводът, че колкото повече нараства броят на дарените от едно лице книги, толкова повече намалява броят на *вакфиращите*. Тези, които предоставят до 10 тома (включително) книги, представляват приблизително 81,53% от общия брой дарители, но количеството на *вакфираните* от тях книги е едва 4,7% спрямо общия брой на книгите. Същевременно тези, които водят своя произход от *вакъфската* библиотека на Йомер ага, представляват приблизително 65,7% от общия брой книги. Оказва се, че независимо от приноса

Съкровища в книгохранилищата

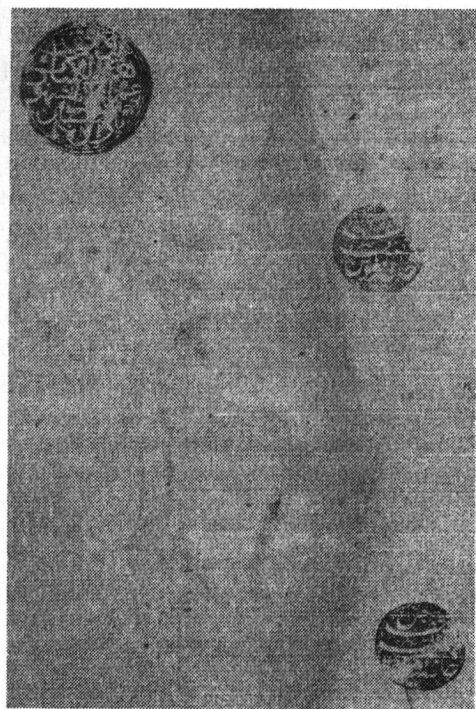
на многото жители на Видин в обогатяването на фонда на библиотеката на Пазвантоглу до 1837 г. и известно време след тази дата, повече от половината от книгите са фамилни и свидетелстват за интереса и почитта към писаното слово, проявявани от видинския *аянин* и еничар Йомер ага Пазбан заде.

Таблица 3

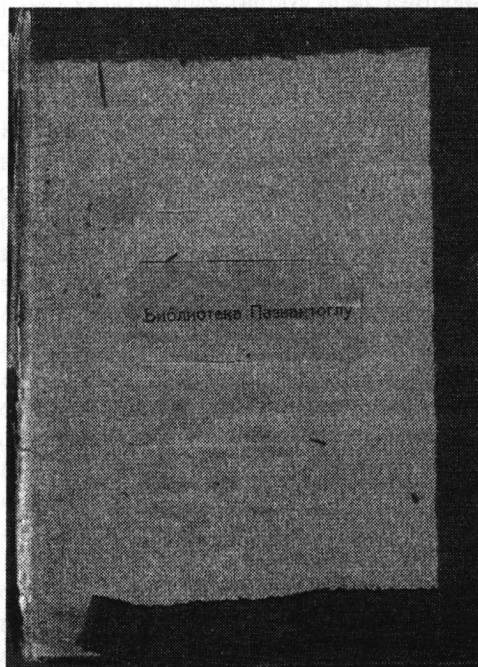
Брой дарители спрямо брой вакфирани книги

№	Вакфирани тома	Дарители	% спрямо общия брой дарители	% спрямо общия брой книги (2405)
1.	По 1 (27 тома)	27	41,53	1,1
2.	По 2 (26 тома)	13	20,00	1,0
3.	От по 3 до 9 (56 тома)	12	18,46	2,3
3.	По 10	1	1,54	0,4
4.	По 18	1	1,54	0,7
5.	От 27 до 47 (133 тома)	4	6,15	5,5
6.	От 52 до 90 (320 тома)	5	7,70	13,3
7.	144	1	1,54	6,0
8.	1580	1	1,54	65,7
	96	Неизвестен		4,0
Общо		65	100	100

Фиг. 1

Фиг. 2

Бележки

1. **Стайнова**, М. Османските библиотеки в българските земи XV-XIX век. Студии. С., 1982; **Кендерова**, Ст. Големите обществени (вакъфски) библиотеки по българските земи в светлината на новоиздирени извори. – В: *Историята на книгата* – начин на живот. Сборник в чест на проф. д-н Ани Гергова. С., 2002, 115-151; **Същата**, Книги, библиотеки и читателски интереси сред самоковските мюсюлмани (XVIII – първа половина на XIX век). С., 2002; **Кендерова**, Ст. и З. Иванова. Избирките на османските библиотеки в България XVIII-XIX век. Каталог на изложба от ръкописи и старопечатни книги. София, май 1998. С., 1999.

2. Днес броят на източните ръкописи достига цифрата 3805 тома.

3. **Йорданов**, В. История на Народната библиотека в София. По случай 50-годишнината ѝ. 1879-1929. С., 1930. Не ни е известно в коя библиотека в Турция са депозирани книгите от Видин. Опис – хадиси.

4. Осман Пазвантоглу (1758-1807) е роден и умира във Видин. Той произхожда от доста заможен род, чийто корен идва от Босна. По време на феодалните размирици в Османската империя застава начело на група лица, недоволни от централната власт и желаещи да се отцепят от нейното влияние. През 1794 г. завладява Видин и го превръща в център на съпротива срещу султан Селим III (1789-1807) под предлог, че се обявява против неговите реформи. През 1798 г. Бонапарт дебаркира в Египет и османската власт е принудена да отзове своята войска от Балканите. Тогава именно Пазвантоглу е назван официално *паша* на Видин. През 1803-04 г. обаче той търпи поражение от русенския аянин Тръстеникиоглу, а през 1805 г. дружината му е разбита. Повече за него вж **Теофилова**, М. Бунтът на Пазвантоглу и неговото значение за българското освободително движение в XIX век. Принос към предисторията на българското освободително движение. С., 1932 (докторат, защитен в Университета в Берн); **Мутафчиева**, В. Кърджалийско време. С., 1977; **Тодоров**, В. Малко известно издание за Осман Пазвантоглу – *Истор.* преглед, 1990, 3, 84-91.

5. За Рукийе хатун и мястото ѝ сред други жени-мюсюлманки, дарителки на книги в българските земи, вж **Kenderova**, St. The Book and the Muslim Woman in the Bulgarian Lands in the Ottoman Period. – In : *The Library and the Woman* : Intern. Scient. Conf., Sofia, 24-26th Sept. 2003. Sofia, 2004, 135-147.

6. **Kenderova**, St. Catalogue of Arabic Manuscripts in SS Cyril and Methodius National

Library, Sofia, Bulgaria. Hadith Sciences. Ed. By M. Isa Waley. London, 1995, p. 436 (Liste of libraries).

8. За каталогизирането на книги във вакъфските библиотеки в Османската империя вж **Кендерова**, Ст. Книги, библиотеки, цит. съч., 150-174; **Kenderova**, St. Traditions et innovations dans le catalogage des livres des Bibliothèques de waqf en Bulgarie. – В : *Проучвания* в чест на проф. Вера Мутафчиева. С., 2001, 147-174.

9. Думата „пасбан“, персийска по произход и идентична по значение с думата „пазвант“, означава „нощна стража“, „караул“, „часовой“. Съчетанието Пазвантоглу е турско, а „Пасбан-заде“ – персийско. И двете се превеждат като „Синът на пазвантина (или на пасбана)“.

10. **Стайнова**, М. Османските библиотеки, цит. съч., 90-91.

11. В този ход на мисли ние си спомняме и за присъствието на книгата в дома на семейството на Мюджеллид заде от Самоков. Вж **Кендерова**, Ст. За интереса към книгата у едно турско семейство от Самоков. – В: *Изследвания* в чест на чл.-кор. проф. Стр. Димитров. Т. I. Състав. В. Тодоров. С., 2001, 311-324.

12. Вж **Кендерова**, Ст. Българските селища в историческото съчинение на ал-Карамани „Известия за държавите и предания за древните“, според преписите пазени в НБКМ. – *Изв. НБКМ*, 16 (22), 1981, 761-769.

13. Вж посочената литература към бел. 5.

14. **Стайнова**, М. Османските библиотеки, цит. съч., 90-91.

15. Пак там, с. 91; **Stajnova**, M. Ottoman libraries in Vidin. – *Etudes balkaniques*, 2, 1979, 54-69; **Kiel**, M. The date of construction of the Library of Osman Pasvantoglu in Vidin. – *Etudes balkaniques*, 2, 1980, 116-119.

16. Пак там, 82-83.

17. **Атанасов**, Хр. Опит за икономически и социален портрет на видинските еничари през втората половина на XVIII век. – *История*, кн. 5-6, 2005, 50-60.

18. Еничари, които получават по 5 акчета дневно заплата. Вж **Pakalin**, M. Z. Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. Istanbul, 1946, p. 211.

19. **Стайнова**, М. За вакъфската дейност на Осман Пазвантоглу във Видин и Видинския край. – *Векове*, кн. 6, 1982, 72-79; **Миков**, Л. Два късни османски паметника в Северо-западна България. – В: *Пространства* на другостта. С., 2005, 84-103.

20. **Кендерова**, Ст. Книги, библиотеки, цит. съч., с. 197 и 210.

21. **Djinguiz**, M. Les titres en Turquie. – *Révue du Monde musulman*, Vol. III, 1907, 244-258.

ТЕМАТА „БЪЛГАРИЯ“ В РУСКИ ИЗДАНИЯ ЗА РУСКО-ТУРСКАТА ВОЙНА, СЪХРАНЯВАНИ В БИБЛИОТЕЧНИТЕ ФОНДОВЕ НА БАН

МАРИЯ АРГИРОВА-ГЕРАСИМОВА

На 3 март 2008 г. се навършват 130 години от подписването на Санстефанския договор и от началото на възстановяване на българската държава. Това историческо събитие стана повод за преглед и анализ на руските книги в академичния библиотечен фонд, издадени до 1917 г., които третират въпроси и проблеми, свързани с Руско-турската война 1877–1878 г. Но в процеса на работа първоначалната изследователска задача се разшири и обхвана заглавия, чието съдържание е свързано с българската тематика или авторите са българи.

Изследването потвърди факта, че в Библиотеката на Българското книжовно дружество, днес Централна библиотека на БАН, в резултат на исторически, духовни и културни връзки, на близостта между двата славянски езика и на общата религия, се съхраняват значителен брой рускоезични книги – 3545 заглавия, публикувани в периода 1700–1917 г. От тях 259 заглавия или 13,7% са посветени на темата „България“ – история, езикознание, литература, религия, археология, архитектурни паметници и т. н. Техни автори са както руски изследователи, културни, обществени и политически дейци, така и български възрожденци, писатели, учени като Марин Дринов, Васил Друмев, Сава Доброплодни, Любен Каравелов, Иван Вазов, Стоян Заимов. Книгите са постъпили чрез дарения и чрез обмен с библиотеките на Руската академия в

Санкт-Петербург, на университетите в Санкт-Петербург, Харьков, Казан, на славянските комитети в Москва, Киев, Одеса и т. н. Много от заглавията са включени в обособените лични колекции на Васил Д. Стоянов, Стоян Михайловски, Николай Дилевски, Марко Балабанов, Станимир Станимиров, Петър Дървингов, подарени на Българското книжовно дружество и на Българската академия на науките. Те се съхраняват в Централната библиотека и в специалните библиотеки на Института за литература, Института по история, Етнографския институт с музей, Института за изкуствознание, Археологическия институт с музей.

Заглавията, тематично свързани с Руско-турската война, са най-многобройни – 126 заглавия или 48,7%. По съдържание те могат да се диференцират в няколко групи: военна история; военна стратегия и тактика; описание на военните действия; атласи и карти: *ШАХОВСКИЙ, Л. В. Два похода за Балканы, 1878; ЗАЙОНЧКОВСКИЙ, А. Наступательный бой по опыту действий генерала Скобелева въ сраженіяхъ подъ Ловчей, Плевной и Шейново, 1893; ОПИСАНИЕ русско-турецкой войны 1877-78 гг. на Балканскомъ полуострове. Т. 1-4, 1901-1906; ИЗЗЕТЬ, Фуадъ-паша. Упущенные благоприятные случаи. Стратегическіе и тактическіе этюды русско-турецкой кампаніи 1877-1878 гг., 1901; АТЛАСЪ*

картъ, плановъ и схемъ къ *Описанію Русско-турецкой войны 1877-78 гг. на Балканском полуострове, 1901 и т.н.* През 1950 г. при приемане на библиотеката на царската фамилия, т. н. „Царска библиотека“, в академичния фонд се включва и 96-томното издание, което представя многостранно и в изключителна пълнота хода на военните действия на източния и на южния фронт, числеността на руските и турски войски, действията на отряда на генерал Гурко, обсадата на Плевен, сраженията под Шипка и Шейново, отбраната на черноморското крайбрежие; дава сведения за българските, румънски и сръбски доброволци, за броя на убитите и ранените, за състоянието на въоръжението и обозите, за дейността на инженерните войски, за минните заграждения на река Дунав и т.н.: *СБОРНИКЪ материалов русско-турецкой войны 1877-1878 гг. на Балканском полуострове. Вып. 1-96, 1898-1910.*

Интерес представляват и художествените съчинения, посветени на Руско-турската война – 14 заглавия мемоари, пътеписи, очерци, които се издават почти тридесет години след приключване на войната, като например: *ГИЛЯРОВСКИЙ, В. А. Шипка прежде и теперь. 1877-1902, 1902; ГРЕКОВЪ, М. Въ долинахъ и на высяхъ Болгаріи. Воспоминанія командира 30-го Донскаго полка, 1887; ДУКМАСОВЪ, П. Воспоминанія о русско-турецкой войне 1877-78 гг. и о М. Д. Скобелеве, б.м.г.; НЕМИРОВИЧ-ДАНЧЕНКО, В. И. За Дунаемъ. Война съ турками за освобожденіе славянъ 1877-1878 г. Очерки и рассказы, б. г.; НЕМИРОВИЧ-ДАНЧЕНКО, После войны. Очерки и впечатленія русскаго корреспондента в освобожденной Болгаріи, 1880; ПАРЕНСОВЪ, П. Изъ прошлаго. Воспоминанія офицера генеральнаго штаба. Ч. 1-2, 1901-1904; ПОДВИГИ русских войскъ в турецкую войну. 1877-1878 г., 1894; ЧИЧАГОВЪ, Л. М. Дневникъ пребыванія Царя-*

освободителя въ Дунайской арміи въ 1877 году, 1887.

Централната библиотека притежава и едно заглавие относно Сръбско-българската война през 1885 г.: *БЕНДЕРЕВЪ, А. Сербско-болгарская война 1885 года, 1892.* Текстът е придружен със схеми, илюстрации и 10 карти на военните действия. 7 заглавия третират въпросите на Балканската война 1912-1913 г.: *МАМОНТОВЪ, Н. П. Съ болгарскими войсками отъ Балканъ до Чаталдѣжи. Записки военного корреспондента, 1913; ШЕВАЛЬЕ, Н. Правда о войне на Балканахъ. Записки военного корреспондента, 1913.*

Военната тематика, макар и не свързана с Руско-турската война, се представя и чрез още едно издание, което официално е включено в руските редки книги: *ЧЕРТКОВЪ, А. Описаніе войны Великаго кн. Святослава Игоревича противъ Болгаръ и греков в 967-971 годахъ, 1843.* Книгата е изящно и едновременно с това стилно и строго оформена. Подвързана е с тънка кафява кожа, с релефно щампован герб, ограден с винетка. Има две заглавни страници, оградени с цветна релефна винетка – стилизирани цветя в червено, жълто и синьо. Текстът също е поместен в рамка в бледозелен цвят. Приложени са пет листа с цветни рисунки на ловни и военни действия и един план – карта с надпис: „Последното сражение под Дръстър, 22 юли 971 года“.

По въпросите на българската история в академичния фонд се съдържат 41 заглавия, както на руски, така и на български и на други автори, публикувани в Русия, като тези на Ю. Венелин, Н. Барсов, М. Греков, К. Иречек, М. Дринов. Например: *ВЕНЕЛИНЪ, Ю. Древніе и нынѣшніе болгаре въ политическомъ, народописномъ, историческомъ и религиозномъ ихъ отношеніи къмъ россиянамъ. Т. 1-2, 1829-1841; ВЕНЕЛИНЪ, Ю. Критическіе исследованія объ исторіи Болгаръ. Съ прихода*

Българъ на Тракийскій полуостровъ до 978 года, или покореніа Болгаріи Великимъ Княземъ Русскимъ Свято-славомъ, 1849; **ВАСИЛЕВСКИЙ, В.** Обновленіе болгарского патріаршества при царе Іоанн Асене II въ 1235 году, s.a.l.; **ГИЛЬФЕРДИНГЪ, А.** Письма объ исторіи Сербовъ и болгаръ, Т. 1-2, 1855-1859; **ДРИНОВЪ, М.** Заселеніе Балканского полуострова славянами, 1873; **ИРЕЧЕКЪ, К.** Исторія Болгаръ, 1878. Неин издател е В. Априлов, който е редактирал и коментирал текста. Или: **ЛАВРОВЪ, П. А.** Къ вопросу о синодике царя Борила, 1899; **ИЛЬИНСКИЙ, Г. А.** Грамоты болгарскихъ царей, 1911; **ПОГОДИНЪ, А. Л.** Исторія Болгаріи, 1910; **РОЗЕНЪ, В. Р.** Императоръ Василій Болгаробойца. Извлечения изъ летописи Яхъи Антиохійскаго, 1883, с текст и на арабски език.

Не може да не споменем и съчинението на J. L. Вугу, професор по гръцки език и нова история в университетите в Дъблин и Кембридж, член-кореспондент на Имперската академия на науките в Санкт-Петербург, преведено от английски с коментар от В. Н. Златарски: **ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ циклъ болгаръ, 1912.** (*The Chronological Cycle of the Bulgarians*). В него е представен именникът на българските ханове, посочват се годините на управление, обяснява се разликата с византийското летоброене, използването на лунния календар, коментира се дали българите са имали свое летоброене и т.н.

Значителен е броят и на изданията, в които се третира въпроси за държавното устройство на България след 1879 г., за Балканската и Междусъюзническата война: **МАТВЕЕВЪ, П. А.** Болгарія после Берлинскаго конгресса, 1887; **ГЕОРГИЕВСКИЙ, Д.** Гражданское управление в Болгаріи в 1877-1879 г., 1882; **ДОБРОПЛОДНИ, С. С.** Речь о положеніи дель в Македоніи, произнесенная въ торжественномъ заседаніи Кіевскаго славянскаго

общества 11-го мая 1884 года, 1884; **ПРАВДА** о Македоніи, 1915; **ДМИТРИЕВИЧЪ, Д. И.** Союзъ Болгаріи съ Германіей передъ судомъ свободной Россіи. Факты и документы, 1917 и т.н.

На делото на братята Св. Св. Кирил и Методий, на български духовници и първоучители са посветени 26 заглавия на изтъкнати учени – Н. В. Ястребов, И. В. Ягич, А. Л. Дювернуа, П. А. Лавров, между които: **БОДЯНСКИЙ, О. М.** Кирилъ и Мефодій. Собрание памятниковъ до деятельности святыхъ первоучителей и просветителей славянскихъ племенъ относящихся, 1865; **ЖИЗНЬ** и подвиги святыхъ Кирилла и Мефодія просветителей славянъ, 1885; **БИЛЬБА-СОВЪ, В. А.** Кирилъ и Мефодій. Ч. I-II, 1868-1871; **ПОГОДИНЪ, М. П.** Кирилло-Мефодіевскій сборникъ въ память о совершившемся тысячелетіи славянской письменности и христіанства въ Россіи, 1865; **КНЯЗЕВЪ, А. С.** Святые равноапостольные Кирилъ и Мефодіи, просветители славянъ, и влияніе ихъ подвиговъ на народное образованіе, как всего славянскаго міра вообще, такъ и Россіи в частности, 1866; **ПОПРУЖЕНКО, М. Г.** Заметки по Кирилло-Мефодіевскому вопросу, 1892 и т.н. В тази контекст трябва да посочим и следните заглавия: **ВИЛИНСКИЙ, С. Г.** Сказаніе Черноризца Храбра о письменахъ славянскихъ, 1901; **ЯЦИМИРСКИЙ, А. И.** Григорій Цамблакъ. Очеркъ его жизни, административной и книжной деятельности, 1904. За българския читател особено ценно е изданието: **АРХАНГЕЛЬСКИЙ, А. А.** Гимнъ в память Св. Кирилла и Мефодія, 1885. Тези книги са основно от личните колекции на Марко Балабанов и на В. Д. Стоянов.

Не малко са и заглавията (над десет), засягащи историята на българската църква: **ВАСИЛЕВСКИЙ, В. Т.** Обновленіе болгарскаго патріаршества при царе Іоанне Асене въ 1235 году, б.м.г.; **ГОЛУБИНСКИЙ, Е.** Краткій очеркъ

исторіи православныхъ церквей болгарской, сербской и румынской или Молдо-Влашской, 1871; ПАЛЬМОВЪ, И. С. Болгарская экзархійская церковь, 1896; ТЕПЛОВЪ, В. А. Греко-болгарскій церковный вопросъ по неизданнымъ источникамъ, 1889.

Тематичният обхват на книгите – освен в гореспоменатите области – се простира основно в сферата на езикознанието, литературознанието, съответно 21 и 19 заглавия.

Литературата по езикознание разглежда въпроси на старобългарския език – фонетика, диалектология, граматика, сравнително езикознание, палеография, чиито автори са изтъкнати езиковеди: ДОБРОВСКИЙ, Й. Грамматика языка славянскаго по древнему наречію на коемъ Россіяне, Сербы и другіе славяне греческаго исповеданія и далматы глаголиты Римскаго исповеданія имѣютъ церковныя книги. Т. 1-3, 1833-1834; ДЕРЖАВИНЪ, Н. С. Звуковыя особенности говора болгаръ-поселенцевъ Бердянскаго уезда Таврической губерніи, 1902; ДЕРЖАВИНЪ, Н. С. Болгарскіе говоры Херсонской губерніи, 1906; ИЛЬИНСКИЙ, Г. А. Грамота бана Кулина, 1906; КАРСКИЙ, Е. Ф. Образцы славянскаго кирилловскаго письма съ X по XVIII векъ, 1902; КАЧАНОВСКИЙ, В. В. Болонская псалтырь 1186-1196 г. и Евангеліе Рылскаго монастыря конца X в. или начала XIII в., 1882; ЛАВРОВЪ, П. А. Обзоръ звуковыхъ и формальныхъ особенностей болгарскаго языка, 1893; ИЛЬИНСКИЙ, Г. А. Слепчанскій апостолъ XII века, 1912; ПОГОРЕЛОВЪ, В. А. Образование именъ существительныхъ съ окончаніемъ-чи въ древнеболгарскомъ языке, 1914; ФЛОРИНСКИЙ, Т. Д. Къ вопросу древности и взаимныхъ отношеній кириллицы и глаголицы. Кирилловская надпись Самуила 993 г., 1900. В тази група не може да не посочим и един речник: ДЮВЕРНУА, А. Л. Словарь болгарскаго языка по памятникамъ

народной словестности и произведенийъ новейшей печати. Т. I-II, 1889.

За българската наука от особено значение е книгата, публикувана през 1824 г. в Москва: КАЛАЙДОВИЧЪ, Константинъ. Іоаннъ Екзархъ болгарскій. Изследование объясняющее историю славянскаго языка и литературы IX и X столетія. Книгата е придобита чрез подарената лична библиотека на проф. Васил Златарски. Изданието е изящно оформено, на заглавната страница е изобразен герб с два лъва, меч, почетна лента и три ордена за слава и знаменателният надпис „Non solum armis“. Приложени са 16 литографии на писмени паметници, създадени до XV век.

Изданията по литературознание датират от началото на XIX век: ВЕНЕЛИНЪ, Ю. И. Озародыше новой болгарской литературы, 1838; ШАФАРИКЪ, П. И. Расцветъ славянской письменности въ Булгаріи, 1848. Не по-малко значими са и заглавията: КАЧАНОВСКИЙ, В. В. Памятники болгарскаго народнаго творчества, 1882; КУЗЬМИНСКИЙ, К. Болгарскій сборникъ. Очеркъ развитія новой болгарской литературы. Народныя песни. Стихотворенія. Повести. Расказы, б.г.; ПОПРУЖЕНКО, М. Г. Синодикъ Царя Борила, 1899; СЫРКУ, П. А. Къ исторіи исправленія книгъ въ Болгаріи въ XIV в., 1898; СЫРКУ, П. А. Очерки из исторіи литературныхъ сношеній болгаръ и сербовъ в XIV-XVII векахъ, 1901 и т.н.

Трудовете на проф. Марин Дринов, действителен член-основател на Българското книжовно дружество и негов дългогодишен председател, са представени с повече от 7 руски издания. Освен по въпросите на българската история, за които споменахме по-горе, той твори и в областта на славяноведението. Може да посочим: Новый церковнославянскій памятникъ съ упоминаніемъ о славянскихъ первоучителяхъ, 1885; Несколько словъ объ языке, народныхъ песняхъ и

обычаяхъ дебрскихъ славянъ, 1888; *О болгарскомъ словаре А. Л. Дювернуа, 1892; О болгарско-русскомъ словаре Найдена Герова, 1896; Разборъ сочиненія П. А. Сырку „Къ исторіи исправленія книгъ въ Болгаріи въ XIV в.“, 1900 г. и др.* Ние притежаваме и две издания в негова чест: *ПОЧЕСТЪ. Сборникъ статей по славяноведенію, посвященныхъ проф. Марину Дринову его учениками и почитателями, 1908; РЕДИНЪ, Е. К. Профессоръ М. С. Дриновъ. Къ чествованію двадцатипятилетія его ученой деятельности, 1898.*

Българската литература присъства с няколко автори и заглавия, между които: *ДРУМЕВЪ, Васил. Несчастное семейство, 1880; ВАЗОВЪ, Иван. Болгарское восстаніе. Воспоминанія о событіяхъ 1876 г., 1884; КАРАВЕЛОВЪ, Любенъ. Болгарскія народныя песни, 1905.* Сред притежаваните книги срещаме едно заглавие, посветено на българска историческа личност: *РАЙНА Княгиня. Автобіографія панагюрской учительницы Райны Георгіевой, прозванной турками болгарскою королевой, 1877.*

Книгите в областта на изкуството, музиката, етнографията, архитектурата не са много, но са богато илюстрирани. За българския изследовател и читател особен интерес представлява изданието: *ЗАЙМОВЪ, С. Юбилейный путеводитель по священнымъ местамъ-памятникамъ воздвигнутымъ признательнымъ болгарскимъ народомъ, 1907.* Авторът е отбелязан с псевдоним – Стоян Деарбекски. Трябва да споменем също и книгата *ХРАМЪ-памятникъ уподножія Балканъ для вечнаго поминованія православныхъ воиновъ, павшихъ въ русско-турецкую войну 1877-1878 гг., 1902.* През 1867 г. е публикувана и неголямата по обем, но със значимо съдържание книга: *ДРЕВНЯЯ болгарская песня объ Орфее, открытая*

Стефаномъ Верковичемъ. Българската етнография и фолклор са представени в книгата: *КАЧАНОВСКИЙ, В. Памятники болгарскаго народнаго творчества, 1882.*

С голяма познавателна стойност е изданието: *ЮРКЕВИЧЪ, М. В. Двадцатипятилетніе итоги Княжества Болгаріи 1879-1904, Ч. 1-3, 1904-1908,* в което има статистика на населението – състояние и движение, заетост; добиви на житни култури и изхранване и т.н., илюстрирано с диаграми, карти, таблици, фотографии. Сходно е и заглавието: *БЕН-ДЕРЕВЪ, А. Военная географія и статистика Македоніи и соседнихъ съ нею областей Балканскаго полуострова, 1890.*

Естествените науки, географията и археологията са застъпени само с 9 заглавия, като например: *ДЕРЖАВИНЪ, Н. Болгарскіе колоніи Новороссійскаго края: Херсонская и Таврическая губернии, 1908; МАККЕНЗИ, Э. Путешествіе по славянскимъ областямъ Европейской Турціи, 1978; АНТОНИЙ, архимандрит. Поездка въ Румелию, 1879; КОНДАКОВЪ, Н. П. Македонія. Археологическое путешествіе, 1900.* Притежаваме и две заглавия на наши автори: *ДАСКАЛОВЪ, Х. Е. Открытія въ древней столице болгарской Терновъ, 1859 и ПЕТКОВЪ, С. Библиографія болгарской флоры, 1913.*

Анализът на тези книги, притежание на ЦБ на БАН, не изчерпва целия богат и разнообразен кръг от такава литература, която е и ще бъде използвана от учени и изследователи. От 2007 г. се постави началото на нейното въвеждане в електронния каталог на библиотеката и така информацията ще стане достояние на онези читатели и потребители, които проявяват научен или познавателен интерес към тези редки и ценни издания, отразили продължителен период от българската история, литература, култура и личности.

ОБЩАТА СТАЯ – ВЪЗРОЖДЕНСКАТА КНИГОХРАНИТЕЛНИЦА В ТРЯВНА

ИЛИЯ ПЕХЛИВАНОВ

През първата половина на XIX век в Трявна живеят будни духовно издигнати българи – строители, зографи, резбари. Още след основаването на Първото светско новобългарско училище от Васил Априлов, в първите януарски дни на 1835 г. в Габрово, в кондиката, заверена от търновския митрополит, се открива сметка за строеж в Трявна на нова училищна сграда, равна по големина на Букурещкия лицей. Понася се слух, че в това огромно за времето си здание ще бъдат настанени московските солдати, когато дойдат да освободят България. Властите на няколко пъти се опитват да спрат безуспешно строежа.

Когато школото е завършено, една стая в него, наречена *Общата стая*, в смисъл обществена, посветена на нуждите на цялото гражданство, е отделена за читалищни нужди. Това всъщност е първата клетка на едно гражданско общество, предназначена за културна и политическа изява на възрастното население, непозната за други тогавашни български селища.

По полиците на стаята се нареждат различни книги. По-късно пристигат новоизлезли броеве на тогавашните български вестници и списания. В Общата стая почват да се обсъждат и решават всички въпроси, засягащи тревненци. На посетителите срещу заплащане се сервира кафе и сладкиши. По този начин с припечеленото се закупуват нови книги и списания.

На 19 декември 1847 г. е създаден писмен закон за ползване на *книгохра-*

нителницата – както официално вече е наименувана Общата стая. На книгите е съставен инвентарен списък. Всъщност Общата стая се е ползвала като читалня, публична библиотека и културно-политически клуб още от 1839 г. Още тогава в нея е пренесена училищната библиотека, а през 1841 г. в града пристига един голям сандък с книги на Васил Априлов с препоръка да влязат в „библиотеката обща“. Летописна и етнографска дейност се води от по-рано чрез летописците поп Йовчо Икономов, Койчо Икономов, Никола хаджи Койчев, Никола Даскалов, Иванчо Тодоров и Мечкодавеца Калчо. По това време местните занаятчии-художници, оставили име в историята на българската история и изкуство, наброяват 104 души.

Постепенно около Общата стая се развиват и другите съставки на новото българско читалище. Неговите посетители полагат големи грижи и за училището: решават да отделят за неговите нужди по 10 гроша от всяка венчавка и не се подчиняват на търновския владика Неофит, който нарежда Петко Славейков да бъде изгонен от града. Големият поет и общественик се задържа в любимата Трявна като учител без прекъсване цели 10 години. Това значително подпомага израстването на учебното и читалищното дело в града. През 1850 г. се създава и Славейковият светски хор, в който пее и се учи на хорово изкуство Янко Мустаков – един от бъдещите музикални дейци на Свищов. По същото време в Трявна започват да се играят пиески и диалози,

писани и поставяни от Славейков. Това става на специално построена сцена в двора на школото или пред часовниковата кула на площада. Ученици и възрастни събират фолклорни материали под напътствието на Славейков. Тревненци подпомагат парично и издаването на първите печатни книги за града. Тази дейност от детски години поема и продължава Христо Никифоров Даскалов, който оставя огромен летописен архив (сега се съхранява в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий в София).

Следва да се подчертае, че цялата

библиотечна, хорова, театрална, археологическа и етнографска дейност е възниквала без никакво влияние отвън, далеч преди постигането на политическо освобождение на отечеството.

Уставът на тревненското читалище „Трудолюбие“ е стрък първи в сборника „Смесна китка“ на Петко Славейков, издаден в началото на 1852 г. Като символ на духовното възраждане е изобразена птицата феникс. През годините читалището е затваряно няколко пъти от силни на деня и отново подновявано.

Новини

На 13 февруари т.г. в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“
бе открита изложбата

„Лечителско изкуство и българска народна медицина.

Минало, настояще, бъдеще“.

Изложбата представя пътя на народната ни медицина през вековете и най-ярките ѝ представители. В нея са показани Законът по медицина на Авицена от 1593 г., ръкописни и старопечатни издания, свързани с билколечението, лекарственици, притежание на Народната библиотека; първите издания на книгите на народния лечител Петър Димков (притежание на Регионална библиотека „П. П. Славейков“ – Варна), съвременни справочници и книги по тази тематика.

Автори на изложбата са инж. Васил Канисков, Мария Аврамова, Росица Кирилова, Миролюба Вълчева, Арманд Басмаджиян, фотографиите са от личните архиви на Иван Добромиров и Васил Канисков, а художници са Ивелина Велинова и Миролюба Вълчева.

Отдел „Библиотечна координация“

ПРОУЧВАНЕ МНЕНИЕТО НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ ЗА КАЧЕСТВОТО НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ УСЛУГИ В ЦЕНТРАЛНА МЕДИЦИНСКА БИБЛИОТЕКА

ЖЕНЯ СУРЧЕВА,
ИВАН АЛЕКСАНДРОВ, ПЕПА КОЦИЛКОВА

През учебната 2006/2007 г. в ЦМБ бе проведено второто проучване на потребителското мнение за качеството на информационните услуги и използваемостта на фондовете на библиотеката.

Цел на това проучване беше изследване качеството на работата на ЦМБ: установяване на интереса към определени информационни източници; оптимизиране на съдържанието на фондовете, организацията на трудовия процес и на работната среда в ЦМБ.

Задачи:

- установяване съвременното състояние на потребителската аудитория (кой посещава ЦМБ);
- събиране на данни за най-предпочитаните информационни източници;
- установяване на потребителското мнение за издателската дейност на ЦМБ;
- установяване на потребителското мнение за количеството и качеството на достъпните източници;
- събиране на препоръки за оптимизация на библиотечната работа с посетителите.

Методи

За постигане на така поставените цел и задачи бе използван утвърденият в проучванията за качеството на работа на една организация метод – изследване мнението на потребителите (2, 3, 5, 6). Трябва да отбележим, че според литературните данни библиотечните потребители определят като „качествени“ онези вид услуги, които в най-голяма степен отговарят на очакванията им – т.е. няма точна дефиниция за това що значи високо качество на работата на една библиотека в съзнанието на потребителите.. Бе проведена индивидуална анонимна анкета с въпросници, съдържащи 13 въпроса от затворен, полуотворен и отворен тип. В анкетната карта се съдържаха групи с въпроси, изясняващи демографските данни, професионалния статус, честотата на посещенията и промените й, използваемостта на различните информационни източници, популярността на издателската дейност, оценката на качеството и количеството на достъпните в ЦМБ източници. Дадена беше и възможност за даване на свободни предложения за подобряване на нашата работа с посетителите. (Трябва да споменем, че подобно

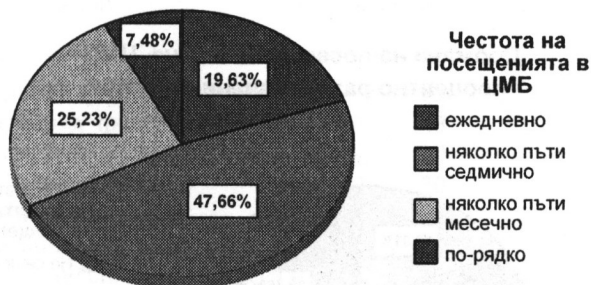
изследване бе проведено и през 2001 г., като с цел сравнимост анкетната карта бе създадена по модела на онази от преди 6 години.) Въпросниците бяха поставени на входа на библиотеката и бе осигурена урна (запечатана кутия), за оставяне на попълнените. В началото на май 2007 г. същата анкетна карта бе качена на новата интернет-страница на библиотеката и някои респонденти дадоха своето мнение он-лайн. Не е търсена репрезентативност на извадката, така че отговорите дават представа за мнението на отзовалите се по собствена инициатива потребители – т.е. на онези, които най-много се интересуват от доброто качество на работата. Резултатите обработихме с непараметрични статистически методи чрез статистическия пакет SPSS V. 11.

Резултати

До 10 юли 2007 г. са събрани мненията на 107 потребители. От всички отговорили жените са 60 (57,7%), а мъжете – съответно 44 лица или 42,3%. На възраст до 25 години са 59,6% от всичките 99 отговорили на въпроса лица, между 25 и 35 г. – 20,2%, между 36 и 45 г. – 12,1%; между 46 и 55 г. – 3%, между 56 и 65 г. – 1% и над 65 г. – 4%. Прави впечатление, че 91,9% от всички отговорили са до 45 години. Тъй като и през 2001 г. на потребителите под 40-годишна възраст се е падал дял от 87,9%, можем да заключим, че библиотеката в ролята си на университетско звено продължава да обслужва информационните потребности предимно на млади хора. Същото може да се види и от отговорите, демонстриращи професионалния статус на респондентите: от всички 100 лица, отговорили на въпроса, 60% са студенти, 11% – преподаватели в МУ, 25% – медицински специалисти и 4% – други специалисти. Разпределението на отговорите на същия въпрос през 2001 г. е следното: студенти – 65%; преподаватели – 5%; медицински специалисти – 22,1% и други специалисти: 7,9% – или забелязваме леко понижение на процента на студентските отговори за сметка на преподавателските мнения. Честотата на посещенията за цялата група може да се види на *фигура 1*.

Фигура 1

Честота на посещенията в ЦМБ
в проценти (N=107)

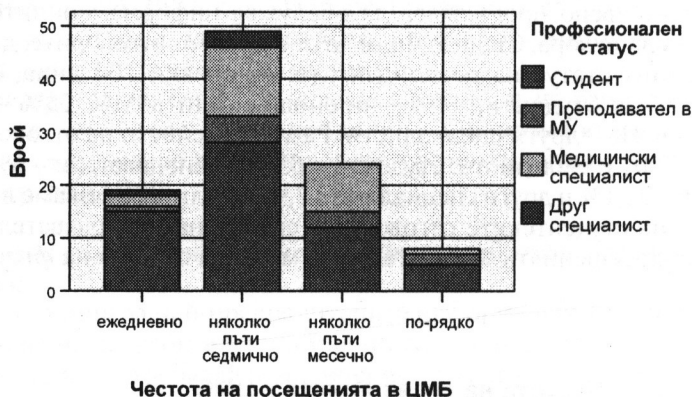
Честотата на посещенията в ЦМБ през 2007 и през 2001 г. е представена в *Таблица 1*:

Честота на посещенията	Брой 2007 г.	Процент 2007 г.	Брой 2001 г.	Процент 2001 г.
Ежедневно	21	19,6	23	16,5
Няколко пъти седмично	51	47,7	76	71,2
Няколко пъти месечно	27	25,2	30	21,6
По-рядко	8	7,5	10	7,2
Общо отговорили:	107 лица	100	139 лица	100

Различните социо-професионални групи посещават библиотеката различно често (Фиг. 2), но поради малкия брой респонденти и липсата на представителност на извадката не можем да говорим за статистическа значимост на тези отличия поне за настоящия момент. Подобно е разпределението по тези критерии и в нашето предишно изследване, въпреки че там между двете променливи има известна зависимост.

Фигура 2

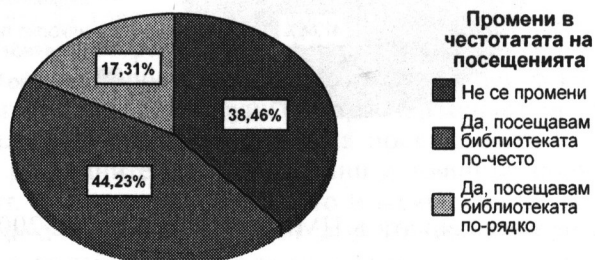
Честота на посещенията според професионалния статус
N = 100

Данните за промяната на посещаемостта през последните години се разпределят както е показано на фигура 3.

Фигура 3

Промяна на посещаемостта на ЦМБ -
процентно разпределение (N=104)

На въпроса за причините за промяна в посещаемостта в посока намаление на посещенията отговор са дали 37 лица или 34,9 % от цялата група. Ето някои от причините, посочени в *таблица 2*:

Таблица 2

Причини за намаляване на посещаемостта през последните години

Причини за намаляване на посещаемостта	Брой	Процент от отговорилите
Завърших обучението си	8	21,6
Ползвам друга библиотека	4	10,8
Работата ми не изисква посещения на библиотеки	11	29,7
Друго – моля, посочете какво	14	37,8
Общо дали отговор:	37	100

Под „друго“ респондентите посочват следните по-важни причини (общо 17 посочени) :

- липса на време (най-често поради трудова заетост) – 4 отговора;
- майчинство – 1 отговор;
- обезмисляне на заниманията с научна работа – 1 отговор;
- наличие на собствени учебници и достъп до интернет (добра материална осигуреност) – 1 отговор;
- забележки към обстановката в библиотеката – 3 отговора;
- забележки по повод продължителността та работното време – 1 отговор.

Два отговора засягат увеличената посещаемост. Според респондентите причината е увеличената необходимост от знания с напредването на тяхното следване (явно става дума за студенти).

Разпределението на отговорите за използваемостта на различните видове услуги в низходящ ред е представено в *Таблица 3*.

Таблица 3

Използваемост на различни информационни услуги

Най-често ползвани услуги:	Брой отговорили	Процент от цялата група
Достъп до монографии, учебници, книги	83	77,6
Търсене на информация чрез интернет	43	40,2
Контакти чрез електронната поща	32	29,9
Достъп до периодични издания	30	28,3
Работа с бази данни в комп. зала	24	22,4
Търсене на публикации чрез КИО	11	10,3
Изработване на цитатни справки чрез КИО	8	7,5
Възможности за публикуване на собствени изследвания	5	4,7
Други услуги на ЦМБ	11	10,3

През 2001 г. 72,3% са посочили, че ползват в ЦМБ монографии, книги и

учебници, 31,2% – периодика, 28,4% ползват интернет за търсене на информация, 19,9% ползват ЦМБ за проверка на електронната си поща, 10,6% работят с достъпните само тук бази данни и 4,3% ползват услуги на отдел КИО. Тези данни сочат, че основният интерес на потребителите е насочен отново към книгите, монографиите и учебниците – източници, които и като количество, и като адекватно съдържание могат да бъдат намерени единствено в богатите фондове на библиотеките. Нарастнало е самостоятелното търсене на информация по интернет и използваемостта на електронната поща – процес, който е свързан с все по-широкото разпространение на компютрите и използването на световната мрежа и в нашата страна. Потребителите използват все по-малко периодични издания, което може да се обясни с намаления ни абонамент през последните години, но пък използваемостта на пълнотекстовите бази данни (достъпни само в компютърната зала) съответно е нарастнала. Нарастнало е и търсенето на услугите на отдел КИО – не толкова за търсене на библиографски тематични справки, колкото за консултантски услуги и изготвяне на справки за цитирания. Все още издателската дейност на библиотеката не е широко известна сред медицинското съсловие.

Откриха се статистически значими зависимости между професионалния статус и използваемостта на периодиката ($\chi^2=13,605$, $p<0,003$, $\Phi=0,369$); използваемостта на отдел КИО за търсене на информация ($\chi^2=22,518$, $p<0,0001$, $\Phi=0,475$) и за справки за авторско цитиране ($\chi^2=31,839$, $p<0,0001$, $\Phi=0,564$). Тези зависимости отразяват по-големия интерес на преподавателските кадри към споменатите по-горе услуги.

При отговорите под точка „друго“ впечатление правят онези, при които респондентите споменават, че не им достигат нови учебници и че понякога се налага да носят в читалните собствени (3 посочени отговора).

Най-информативни за качеството на работата са оценката за количеството на достъпните източници и за качеството на предлаганата в тях информация. Докато през 2001 г. този въпрос е бил обединен, в настоящото проучване решихме с оглед постигане по-голяма яснота както при разбирането на въпросите, така и при тълкуването на отговорите им да зададем двата въпроса поотделно.

Таблица 4

Оценка на количеството на източниците

Оценка според очакванията на потребителя	Брой	Процент от отговорилите	Кумулативен процент
Достатъчни по количество	17	16,7	16,7
Количеството е задоволително	48	47,1	63,7
Недостатъчни по количество	25	24,5	88,2
Респондентът не може да даде оценка	12	11,8	100,0
Общо дали отговор	102	100	

От всички дали отговор 63,7% дават позитивен отговор за количеството на наличните източници. Проблем все пак представлява останалата една четвърт от потребителите, не намерили търсения от тях източник.

Относно качеството на достъпната информация мненията на всички отговорили се разпределят както е показано в *таблица 5*:

Таблица 5

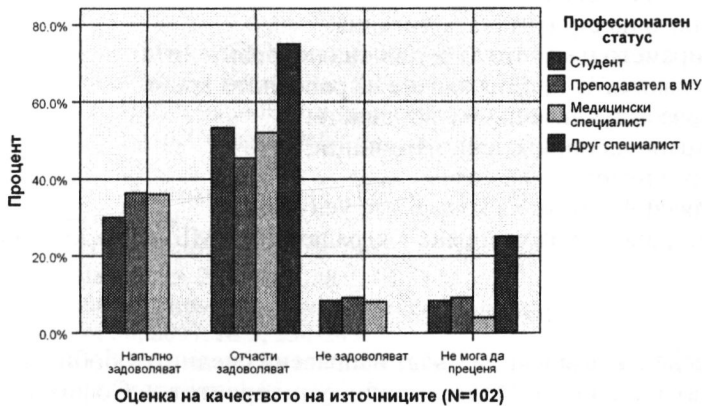
Оценка на съдържанието на източниците

Оценка според очакванията на потребителя	Брой	Процент	Кумулативен процент
Напълно задоволяват изискванията	31	30,4	30,4
Отчасти задоволяват изискванията	55	53,9	84,3
Не ги задоволяват	8	7,8	92,2
Респондентът не може да даде оценка	8	7,8	100,0
Общо дали отговор:	102	100	

Фиг. 4 и фиг. 5 представят как се разпределят отговорите за степента на удовлетвореност на потребителите според техния статус:

Фигура 4

Оценка на качеството на достъпните в ЦМБ източници
според професионалния статус - процентно разпределение

Фигура 5

Оценка на количеството на достъпните в ЦМБ източници
според професионалния статус - процентно разпределение

От тези отговори може да се заключи, че от съдържанието на информацията изцяло или отчасти са доволни 84,2 % от всички дали отговор, което позволява да направим извода, че въпреки недостига на източници потребителите са доволни от съдържанието на онези, до които имат достъп. Потребителите са по-неудовлетворени от количеството на достъпните източници, а оценяват съдържанието на достъпната информация по-високо и като цяло относителният дял на далите позитивни оценки и на двата въпроса превалява над дяла на недоволните. Подобна картина сме установили и през 2001 г., когато количеството и качеството на информацията са били оценени като „достатъчни“ от 17%, като „задоволителни“ от 49,6%, като „недостатъчни“ от 23,4% и не са могли да направят преценка 9,9% (N=141).

Само 18,1% от анкетираните публикуват в изданията на библиотеката, но пък половината от тях (52%) дават много добра, а 36 % – задоволителна оценка за издателската ни работа.

В края на въпросника на респондентите бе предложено да дадат препоръки за оптимизиране на работата. На поканата са се отзовали 60 души или 56,6% от всички.

Някои от най-честите (и за съжаление правени и преди) препоръки засягат:

- шумната обстановка;
- отоплението на студентската читалня;
- организирането на място за отдиха на потребителите;
- има изисквания за продължаване на работното време;
- за по-бърза актуализация на фондовете;
- за абониране на определени източници;
- за по-бърза интернет-връзка;
- за намаляване цените на копирните услуги;
- за инициране и организиране в сградата на ЦМБ на дискусии по актуални теми и др.

Изводи

От това изследване могат да бъдат направени следните обобщения:

1. ЦМБ като звено на Медицинския университет – София е посещавана предимно от млади хора (до 45 г.) и попълването на фондовете ѝ и организацията на работния процес в нея трябва да бъдат съобразени със задоволяване на техните информационни потребности.

2. През последните години респондентите са увеличили посещенията си.

3. Все още най-интересни за потребителите са големите издания (книги, монографии и учебници), с които библиотеката разполага и чиято цена на пазара е твърде висока, за да бъдат закупени те от едно лице или дори институция.

4. Използваемостта на интернет като източник за самостоятелно търсене на информация нараства, а намалява ролята на печатните издания, тъй като напоследък абонаментът им в ЦМБ е твърде ограничен.

5. Работата на библиотеката се разширява чрез консултациите, осъществявани в отдел КИО, и чрез справките за авторско цитиране.

6. Оценката на количеството и съдържанието на източниците като цяло е задоволителна, като съдържанието на източниците се оценява по-високо от потребителите в сравнение с тяхното количество (т.е. – в съзнанието на потребителя ЦМБ разполага с недостатъчно, но качествени източници на информация). Тази оценка остава устойчива през периода 2001–2007 г. въпреки нашите усилия за

обогатяване на библиотечните фондове и он-лайн достъпа до пълнотекстови масиви. Причина за това може да бъде както критичността на младите хора, така и нарастналите им информационни потребности и култура.

7. Издателската дейност на ЦМБ, макар и с много добра оценка от страна на познаващите я, се нуждае от популяризация в медицинските среди.

8. Предложенията на потребителите ни дават нови идеи за оптимизиране както на работната среда, така и на самия процес на работа.

В заключение можем да кажем, че тази анкета дава ценна информация за управлението и организацията на работата в ЦМБ. Става ясно, че според потребителите освен достатъчната и релевантна информация библиотеката трябва да задоволи и други, културни потребности, както и че съвременният читател държи на спокойната работна среда в подобна институция. Тези предложения ще бъдат използвани като аргумент за различни промени, за част от които ще търсим съдействие както от асоциациите на студентите в МУ, така и от административното ръководство.

Литература

1. **Аргирова**, Мария и др. Проучване на четенето в библиотеката на Българската академия на науките през 1936-1942 година. // *Библиотека*, 1994, № 10, 30-41.
2. **Койчева**, Елена. Информационната компетентност на ползвателите. Из опыта на академичните библиотеки на Северен Рейн-Вестфалия, Германия. // *Библиотека*, 2004, № 1, 33-41.
3. **Янакиева**, Елена. За някои промени в справочно-информационното обслужване. // *Библиотека*, 2005, № 6, 13-19.
4. **Joubert**, D. J. et al. Empowering your institution through assessment. // *Journal of the Medical Library Association*. 95, 2007 Jan., № 1, 46-53.
5. **Sahu**, Ashok Kumar. Measuring service quality in an academic library: an Indian case study. // *Library Review*, 56, 2007, № 3, 234-243.
6. **Tameem**, Jamal Abbas. A model for evaluating user satisfaction with government libraries in Saudi Arabia. // *New Library World*, 93, 1992, № 5.
7. **Tennant**, M. Butson et al. Customizing for clients: developing a library liaison program from need to plan. // *Bulletin of the Medical Library Association*. 89, 2001, № 1, 8-20.
8. **Някои резултати** от анкетното проучване върху качеството на услугите в ЦМБ (2001 г.) http://www.medun.acad.bg/cmb_htm/CML_publicatii_zn_nas.html.

ДА СЕ ПРЕВЪРНЕШ В КРАЛИЦА

БОРЯНА ХРИСТОВА

*На Агата Кристи –
световно признатата
Кралица на криминалния жанр*

За Агата Кристи (и от нея, разбира се) са изписани стотици хиляди страници. За най-известните ѝ творби като „Мишеловката“, „Свидетелят по обвинението“, „Десет малки негрчета“, „Алиби“ могат да се кажат толкова много неща, че да се запълнят няколко дебели тома. Не помалко увлекателно е да се говори и за любимите ѝ герои – Еркюл Поаро, мис Марпъл, Топанс и Томи, сър Харли Куип и мистър Паркър Пайн. Аз обаче избрах да ѝ посветя една почти истинска история, разказана като приказка.

Имало едно време едно много умно и нежно малко момиченце, което непрекъснато разговаряло със своите котенца. Котенца, невидими за всички наоколо, освен за него. Малки, топчести, пухкави създания, които се обаждали на специални имена. Те – момиченцето и котенцата – тичали и се търкаляли на воля из голямата градина на провинциалното имение на баба му и дядо му. Отначало раздразнителната му и необщителна майка и добрият му, но разсеян баща, както и братчето и сестричето му, възприемали това бърбене с котенцата като нещо много сладко и му се радвали. По-късно обаче започнали да се чудят на упорството му да говори с несъществуващите твари и даже да се ядосват.

– Докога ще разговаряш с тия въображаеми котенца? Ти вече си голяма, ходиш на училище! – уговаряла я майка ѝ.

– Стига с тия бебешки глупости – сопкала се сестра ѝ.

– Хората ще помислят, че не си с ума си – назидавал я големият ѝ брат. – Така де, седемгодишно момиче си, а все още си говориш сама по цели дни.

Момиченцето не се отказало, разбира се, от котенцата си, но запазило разговорите и игрите с тях само за моментите, когато никой, ама абсолютно никой не можел да го чуе. Иначе се преструвало, че се е сбoguвало с тях.

Годините минавали, момиченцето порастнало, пораствали и котетата – превърнали се в красиви, величествени котки. Започнала Първата световна война и точно в тия тревожни времена те спасявали своята приятелка от горчиви и мрачни мисли и от самота.

Така дошъл денят, в който младата дама се влюбила в красив и умен майор – летец, съвсем прилично с четири години по-възрастен от нея, и, като свършила войната, се оженила за него. Тя гордо пристъпала към олтара на малката, старинна църквичка, в която се венчавали, а след нея меко и грациозно вървели котките. Естествено, тя не разказала на мъжественния си съпруг за тях – те щели да си бъдат само нейна тайна. Последвали дългите и шарени години на семейния живот – работа през седмицата; разходки, тенис и голф, много голф, голфът като религия – през почивните дни (за мъжа ѝ), а за нея – отглеждането на детето, смяната на бавачките, семейните срещи и пикници, и пак работа, смяна на сезоните и бавно остаряване. Котките се притаили някъде и почти не се явявали, за тях не оставало никакво време.

Един ден вече зрялата дама, която сякаш неусетно сменила момиченцето, получила тревожното известие, че внезапно брат ѝ починал. А малко след него си отишла и майка ѝ. Това се оказало неочаквано силен удар за нея,

защото ѝ се струвало, че една по една прекъсват връзките ѝ с младостта и радостта, с живота. Особено тежка меланхолия я налегнала, когато отишла сама за две седмици да оправи старото семейно имение. В любимата някога къща било студено и неудобно, покривът течал, в мазето се процеждала влага и много неща се нуждаели от ремонт. Тя се разболяла. Върхлитали я все тъжни спомени, особено като отворила раклите със старите дрехи на майка си и лелите си и видяла, че безнадеждно са проядени от молците. Толкова се отчаяла, че за първи път се обадила разплакана на мъжа си и го помолила да отиде и да я вземе. След няколко дена той дошъл и тя се хвърлила на врата му с думите:

– Слава Богу, ти си тук! Сега всичко ще се оправи. Нека да заминем някъде на юг, да речем в Италия, или в Испания... Някъде, където има много слънце.

– Няма да можем, за съжаление – сухо казал съпругът. – Аз дойдох да ти кажа, че искам развод.

– Развод? – тя не можела да повярва, че чува тази дума. – Но защо?

– Ами ти много добре знаеш, че не понасям болни и нещастни хора. – отвърнал грубо той. – А и не понасям да не съм щастлив. Влюбих се в оная, мургавата секретарка на генерала, и искам да бъда с нея. Във всеки случай не мога да остана тук дори и един ден, връщам се със следващия влак в Лондон.

Врътнал се и треснал вратата зад гръба си.

Жената дълго гледала след него и разбрала, че няма сили да остане още една нощ сама в празната къща. Качила се на колата си и подкарала напред без цел и посока. Карала час-два, а може би три или пет, всичко ѝ било като в мъгла. Опомнила се едва когато притъмняло и се оказало, че не може да запали фаровете. Просто не знаела как. „Не мога да не знам – ядосвала се тя, – та аз карам кола от шест години!“ Но нещо сякаш било изтрило половината ѝ съзнание. Добре, че в този момент приближила до някакво малко, уютно крайпътно хотелче.

Решила да отседне в него за през нощта и да чака да се поуспокои. Имало свободни стаи и тя с облекчение установила, че в джоба ѝ има достатъчно пари, за да плати нощувката си и да изпие чаша горещ чай.

– Попълнете тук името си – внимателно ѝ казал възрастният мъж на рецепцията – и ще ви дам ключа от стая номер три на първия етаж.

Жената взела писалката в ръка и с ужас осъзнала, че не помни името си. „Разбира се, че знам името си – ядосано си повтаряла тя, – но какво, за Бога, бе то?“ В този момент забелязала, че котките са се върнали. Те били тук, наоколо и сякаш я пазели. И тъй като паузата се проточила, тя решила да впише в регистъра името на едната от тях.

– Я виж ти, Мейзи Мей – казал зад гръба ѝ приятен мъжки глас. – Но това е име на котка!

– Точно така – съгласила се тя и после треснато се обърнала. Зад нея стоял висок, млад, красив мъж и нежно ѝ се усмихвал.

– Мога ли да ви поканя на вечеря, Мейзи Мей? – почтително попитал той.

– Защо не? – За първи път от седмици се усмихнала тя. – И без това не знам как ще прекарам вечерта. Как да ви наричам?

– Казвайте ми Пит.

И така те отишли на дълга-предълга вечеря, на която си говорили за какво ли не. Естествено, станало дума и за котките,

– Аз знам къде са котките ти, Мейзи Мей – казал въодушевено той, – в Багдад.

– Никога не съм била в този град, но много съм чела и слушала за него – отвърнала с блеснал поглед жената.

– Аз ще те заведа там – отвърнал той и я хванал за ръката, – на най-романтичното място на света – там, където се събират реките Тигър и Ефрат, ще ти предложа да се омъжиш за мене.

Тя с уплах се отдръпнала назад. Що за нелепи шегки? Още повече че макар и да не знаела в момента името си, тя много добре помнела на колко години е.

— На колко години си, Пит?

— Лятото ще навърша двадесет и осем - гордо съобщил той, все още без да пуска ръката ѝ.

— Е, аз пък съм на четиридесет и две - натъртила тя. — Така че тези предложения са... меко казано... неуместни.

— Ни най-малко не са — разпалено обявил Пит. — Казвам ти, че ще се ожения за тебе и ще го направя, каквото ще да става. Пия за това. — И напълнил чашата ѝ с вино.

— Но аз все още съм омъжена — високо казала тя и чак се стреснала от това неволно изпуснато „все още“.

— Дори и това няма да ни попречи! Не виждаш ли, че сме създадени един за друг? — увещавал я той.

Прекарали нощта заедно и, срам не срам, тя трябвало да признае поне пред себе си, че това била най-хубавата любовна нощ в живота ѝ. Но за жалост още преди зазоряване се сетила коя е и побързала да се измъкне и да потегли към старата семейна къща, която сега ѝ се струвала като истински пристан сред бурите.

Изминали две години. Най-послед формалностите по развода приключили (през 1930 г. тия работи ставали бавно и сложно). Отдавна бившият майор и бивш хубавец, настоящ плешив и скучен чичко, се оженил за също вече бившата секретарка. Детето от несполучливия брак — сега красива и капризна малка госпожица — постъпило в престижен колеж. Работата на жената с котенцата вървяла повече от добре, но душата ѝ копнеела за повече преживявания. И тя решила, че е дошло времето да опътешествва.

И така, къде да отиде, коя от всички възможни точки на земята да избере? „Багдад, разбира се — нашепвали огромните и силни котки, чиито очи святакали през нощта, — земята на толкова легенди.“

Решено! Жената заминала за Багдад, където, естествено, още на втория ден срещнала Пит.

— Открих те, Мейзи Мей! — възклик-

нал той и я прегърнал, все едно вчера се били разделили. — Сега вече ще си моя.

Вечерта дошло време за Сериозния разговор. За целта отишли на едно романтично място, близо до Стария мост между Тигър и Ефрат. В далечината блестяла пустинята, пред очите им искряли невъзможни пъстри цветя, а от двете страни на моста се къпели огромни, лъскави черни биволи.

— Ще се омъжиш ли за мене, Мейзи Мей? — попитал младият мъж.

— Първо — подхванала тя, — трябва да ти кажа, че не се казвам Мейзи Мей, а...

— Знам — прекъснал я той. — Казваш се Агата Кристи. Е, и аз не съм Пит, а сър Макс Малоун, но това не значи, че не можем да се оженим, нали?

— Ами възрастовата ни разлика? — настоявала тя, защото епохата все още не била дораснала до прозрението на Маргарет Тачър, че на мъжа трябва да се гледа не ЕГН-то, а IQ-то.

— Ще се наложи просто да свикнеш с нея, предполагам — отвърнал той.

И те се оженили, и живели дълго и щастливо, както е прието да се пише в такива случаи, още четиридесет години. Четиридесет години, в които спокойно и радостно порасналото момиченце правело каквото си иска и през които открито можело да говори с котките си („Котенце, котенце, къде си било?“). И които ѝ дали основание на множество заядливи въпроси да отговаря с: „Да, моят мъж не губи интерес към мене, колкото и да остарявам. Той е археолог.“ На това хората му викат щастлив край.

Слово, произнесено при откриването на изложбата „Агата Кристи. Изкуството на простото убийство“, която бе открита в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ на 11 декември м.г. Изложени бяха български и чужди издания на нейни творби, аранжирани оригинално с аксесоари, вдъхновили героите ѝ Еркюл Поаро или мис Марпъл при разкриване на престъпленията.

ЛИЧНИТЕ БЕЛЕЖНИЦИ НА ПЕЙО К. ЯВОРОВ

МИЛКАНА БОШНАКОВА

Уважаеми читателю,

Ти държиш в ръцете си уникална книга – първото издание на личните бележници на поета Пейо Крачолов Яворов. Бъди уверен, че вълнението, което изпитваш, е част от вълнението, съпътствало работата на целия екип по издаването на бележниците.

Това издание можеше да се осъществи и без конкретен повод и пак да е нашият поклон пред творчеството и живота на поета – музикант и художник на българското слово. Така се стекоха обстоятелствата обаче, че то видя бял свят в навечерието на 130-годишнината от рождението на Яворов.

Вярвам, че няма случайни неща.

С тези думи се обръщам към читателите в увода на изданието „Личните бележници на Пейо К. Яворов“, тях отправям и към читателите на сп. „Библиотека“, които след време ще държат книгата в ръцете си.

Всеки документ, принадлежащ на Пейо К. Яворов, е безценен. За наша обща българска радост и гордост голямата част от документалното наследство на поета е съхранено, макар и разпръснато, в различни архиви и музеи в страната(1). Сред стотиците документи, излезли изпод ръката на П. К. Яворов, особено място заемат личните му бележници. Те са 9 на брой и се съхраняват в Български исторически архив при Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ (НБКМ–БИА) в София. Част от съдържанието на бележниците е

познато – то е публикувано в събраните съчинения на Яворов, издадени още през 30-те и 40-те години на XX в. от приятеля и издателя му Владимир Василев и от племеницата му Ганка Найденова(2). Друга част, макар и фрагментарно, става достояние на интересуващите се чрез двете издания на основополагащия труд на Г. Найденова-Стоилова „П. К. Яворов. Летопис за живота и творчеството му“(3). Дори и след обнародването на второто издание на „Летописа“ през 1986 г., значителното от съдържанието на бележниците остава неизвестно за читателите.

За почитателите на Яворов е важно да добият визуална представа за личните му бележници – с всички задрасквания и поправки, с грешките, вмъкванията, повторенията, търсенията. Това не е излагане на показ и „малко кошунство“ с личната, подготвителна работа на поета, както е смятал Вл. Василев(4). Отдавна изследването на творческия процес при големите таланти е практика в света, като за изследователите е важно всяко късче от документ с почерка на твореца. Освен това, ако за всеки човек личният бележник не е просто вещ, а добър приятел и изповедник (имах предвид времето преди навлизането на компютрите – сега е друго), то за значимите личности в литературата и историята стойността на този вид документ е изключителна, особено когато в бележника се водят дневникови записки. Точно това прави П. К. Яворов в някои от личните си бележници: шест от тях са изпълнени с поезия – различни

варианти на стихотворения и поеми, замисли за нови творби, поетични мотиви и хрумвания; два от бележниците са посветени на Македония и са изпълнени с дневникови записки от дейността му като четник там през 1903 г. и като войвода на чета в навечерието на Балканската война през 1912 г.; и един от бележниците е от пътуването на поета в Женева през 1904 г. Така деветте лични бележника на Яворов представляват блестящ първоизвор за литераторите, за историците, за архивистите, за явороведите, за всички, които обичат неговата поезия и се интересуват от живота му.

Това факсимилно издание трябваше да стане реалност и по още една наложителна причина – нетрайността на хартията и мастилото, масово използвани при създаване на документи през XIX и XX в. Хартията на оригиналите е слаба, нетрайна и в крайна сметка тя умира, въпреки консервационните грижи в архивохранилищата; писаното избледнява и става все по-трудно четимо, особено записите с молив. Ако ние държим да съхраним документите на изявените си личности за бъдещите поколения в автентичен вид, то дигитализацията на всичко писано от тях и обнародването му в подобни издания трябва да стане практика.

Смелост да се заема с тази отговорна работа ми дадоха излезлите факсимилни издания на тефтерчетата на Апостола Васил Левски и на гениалния поет Христо Ботев(5). Съвсем естествено е следващият в редицата с подобно издание да бъде П. К. Яворов – сътворил прекрасни стихове и участвал в освободителната борба на българите в Македония.

История на личните бележници на П. К. Яворов

До смъртта му през октомври 1914 г. бележниците са част от „архива“ на Яворов, на който той отделя специално място в завещанието си. Както е из-

вестно, на 18 март 1914 г. Яворов пише завещание, което оставя при Вл. Василев, а по-късно същата година добавя две приложения към документа. Двама са първоначално упълномощените лица, които той натоварва с доверието да се грижат за архива му – д-р Кр. Кръстев и издателят Вл. Василев:

„Архивата“ си завещавам на д-р К. Кръстев и Вл. Василев да разполагат с нея както намерят за добре. На тях предоставям и да решат какво да стане с някои ръкописи и с писмата, които е неудобно да излизат наяве...“(6).

На 21 април 1914 г. Яворов прави първото приложение към завещанието си, в което разширява кръга от лица, у които да останат негови документи – издателя Ал. Паскалев и зет му Никола Найденов:

„У Паскалев има писма, 1 папка с телеграми и други кореспонденции с Лора, 1 портфейлче.

Портфейлчето да задържи Паскалев като подарък, а папката да се предаде на зетя ми Ник[ола] Найденов, мъж на сестра ми...(7).

На 8 септември 1914 г. (поетът е събркал неволно, изписвайки годината 1913, вместо 1914) Яворов пише второ приложение към завещанието си, в което посочва сестра си Екатерина Найденова като пазителка на голямата част от документалното му наследство:

„Думата „архива“ се касае само до писмата от литератори, върху литературни неща, или изобщо.

Писмата на жена ми, като се приберат и шестте от Окр[ъжния] съд, да се запазят добре. Те не бива да се печатат приживе на г-жа Е. Каравелова.

Всичко останало да се предаде на сестра ми Екатерина, която да запази домашната ни кореспонденция и другите неща, доколкото ги намира добри за домашен спомен. Останалото да се предаде на огън“(8).

Тъй като Яворов не споменава изрично на кого оставя личните си бе-

лежници, можем да предположим, че тези от тях, в които са записвани стихове и „литературни неща“ са взети, според желанието му, от д-р Кр. Кръстев и Вл. Василев. И действително, сам Вл. Василев споделя през 1934 г.: „У мене има 4 джебни тефтерчета с черни мушамени корици, в които Яворов е писал – с молив или мастило, набързо, както са му идвали, някои с много зачерквания – стихотворенията си, или отделни места от тях. Тия тефтерчета той е водил в Анхиало, защото повечето стихотворения са от 1900 г. (Бил е в Анхиало от 1 юли 1899 до към 1 октомври 1900 г. – б.м.) Но и след идването му в София (на 1 октомври 1900 г. вече е бил в София – б.м.) пак е записвал на тях, защото там са „Павлета делия и Павлетица млада“ и почти всички пасажки на „Нощ“ (на части, разхвърлени). Освен тия две стихотворения ... там са „Бабина приказка“, „Край морето“, един пасаж от „Градушка“, „Хайдушки песни“ и „Лист отбрулен“ (9).

Благодарение на подробното описание на Вл. Василев знаем, че до 30-те години на XX в. у него са били: I Анхиалски, II Анхиалски, I Софийски и Македонският поетически бележник на поета (№ 1, № 2, № 3 и № 6 от публикуваните тук). По-късно Вл. Василев предава, очевидно, тези 4 бележника на семейство Екатерина и Никола Найденови, които са пазили в семейния си архив останалите 5 Яворови бележници: I стенографски, II стенографски (Женевски), II и III Софийски и Македонския бележник на поета от 1912 г. (№ 4, № 5, № 7, № 8 и № 9 от публикуваните тук.) Така в семейство Найденови се събират 9-те лични бележника на поета и се съхраняват там повече от 60 години. Ганка Найденова, тяхната дъщеря, използва и цитира бележниците и в двете издания на Летописа. До 90-те години на XX в. бележниците са част от „Яворовия архив“, който се пази в дома ѝ в София и който тя непрекъснато

обогаत्या с новоиздирени оригинални документи на поета или копия на материали от други архиви.

През 1995 г. Ганка Найденова-Стоилова дари на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ в София „Яворовия архив“, съдържащ над 2100 документа, събирани през целия ѝ съзнателен живот. Сред материалите са много лични документи на Яворов, включително и 9-те негови бележници. Новопостъпилото ценно дарение бе оформено и обработено като опис 2 на вече съществуващия фонд № 229 (Пейо К. Яворов) в БИА при НБКМ.

Г. Найденова-Стоилова постави условие при дарението: „...до 10 (десет) години този архив не може да бъде ползван от служители на Библиотеката, нито от външни лица без мое (на Ганка Найденова – б.м.) разрешение. След смъртта ми предоставям правото на контрол на дъщеря ми Явора Василева Стоилова“ (10). Архивът бе обработен, но поставен под запрещение за ползване в срок от десет години (11). Седем години по-късно, през ноември 2002 г., след кончината на Г. Найденова-Стоилова, нейната дъщеря Явора Стоилова отмени поставената възбрана за използването на архива на П. К. Яворов, за което още веднъж ѝ изказваме благодарност (12).

Спирам се на тези последни подробности от историята на архива на поета и като отговор на вече задаван въпрос от колеги и приятели: „Защо чак сега се издават бележниците на Яворов?“

Общо описание на бележниците

Личните бележници на П. К. Яворов са 9 на брой, с различия в размерите, кориците, хартията и броя на листата във всеки от тях (13). Общият брой на листите им е 349 (698 страници), като от тях тези със записи са 165 (336 страници) – почти половината, а останалите са празни. Непременно трябва да се изясни, че през 2003 г. бележниците бяха реставрирани в Лабораторията за кон-

сервация и реставрация в НБКМ, защото някои от тях бяха в тежко състояние, с откъснати и объркани страници. При реставрацията точното място на всяка страница бе възстановено. Това обяснява несъответствието, например, което внимателният читател ще открие между факсимилето, поместено от Г. Найденова-Стоилова във второто издание на Летописа, където до сегашния л. 199 със стенографски текст от пътуването на Яворов до Женева, стои л. 222 с ръкопис на стихотворението „Да беше цвете сред цветята“ (14).

Хронологическият отрязък от време, през който поетът използва бележниците, е почти 15 години. Най-ранната дата, на която прави запис в един от бележниците си е 20 ноември 1899 г. в Поморие – в първи Анхиалски бележник, а най-късната е 26 февруари 1914 г. в София – във втори Софийски бележник. Тези петнадесет години са фактически най-значимите и плодотворни в неговия живот – от годината, когато излизат първите му публикации в сп. „Мисъл“ и той става новото българско поетично явление, до годината на смъртта му. Разбира се, записите в тефтерчетата не са разпределени равномерно за цялото това време. Най-много вписвания поетът прави през 1899, 1900, 1903 и 1912 г. От годините 1905-1911 г. няма никакви записи, а от последната 1914 г. записът е само един.

Подреждането и номерирането на бележниците е условно. В значителна степен съм се ръководила не само от основния хронологически принцип при описанието на архивни материали, но и от подреждането и наименованията, които дава на документите Ганка Найденова-Стоилова. Тя въвежда понятията първи и втори Анхиалски бележници, първи Софийски, първи и втори Стенографски бележници. Тук тези познати вече наименования са допълнени и уточнени от мен: Софийските бележници са три: I, I и III; вторият стенографски бележник е по-правилно

да се нарече „Женевски“, защото съдържа най-вече записи от пътуването на Яворов до Женева; бележникът с ръкописите на „Хайдушки песни“ е наречен „Македонски поетически бележник“, а последният – № 9 от 1912 г. – е „Македонски бележник“.

Подреждането на тефтерчетата по хронология се затруднява и от факта, че Яворов използва паралелно две и повече от тях по едно и също време. Например през 1900 г. използва I и II Анхиалски и I Софийски бележници; през 1903 г. пише във II и III Софийски и в Македонския поетически бележник. Това прави намерацията им формална.

Вече бе споменато, че по-голямата част от съдържанието на бележниците е ръкописи на поетични произведения – поетът е записал в тях повече от 50 свои стихотворения (15), без да влизат в това число различните редакции на някои от тях. Повечето от редакциите на творбите са свършено непознати и с основание ще предизвикат интерес сред специалистите. Има стихотворения с две и три редакции, но най-много варианти съществуват на забележителната творба „Нощ“ – 9 на брой, при това записани с многобройни поправки и зачертавания. Този факт е силно доказателство срещу тезата на Михаил Арnaudов, че Яворов почти не преработва произведенията си, защото творческият акт при него е предимно мисловен и той записва на книга вече окончателно оформени стихове (16). Напротив – личните бележници на поета са илюстрация за нелек творчески процес и за високите художествени критерии, които си е поставял – на много места окончателният текст е върху тройно задраскване. И това ни най-малко не накърнява божествената му дарба.

Освен непознатите редакции на известни творби, има и четири-пет стихотворения, които са почти неизвестни на читателите – четиристишието „Все пак“ от лятото на 1900 г., „Обичам те“ и „Да беше цвете сред цветята“ – от

1904 г., началото на стихотворението „Дневник“ и непознат вариант на „Забравена“ („Милица“) в I Софийски бележник. Някои от тях публикува Г. Найденова-Стоилова във второто издание на Летописа (17), но те не влизат в нито едно издание на Яворови творби. Самият факт, че поетът не ги включва в свои стихосбирки е красноречив за отношението му към тези стихове, но за изследователите явороведи те са съществени.

Почти във всички бележници има записи на идеи за различни творби: на „Градушка“, на „На нивата“, на драмата „Индже“, на редица нереализирани произведения. При описанието на всеки бележник тези записи са конкретно посочени.

За пръв път в настоящото издание е направено пълно разчитане на стенографските бележници на П. К. Яворов и това с основание ще предизвика интерес най-вече сред историците изследователи на Македонския въпрос, тъй-като поетът използва стенография най-много като четник в Македония през 1903 г. Преди да продължи тази тема е нужно да се спра на един неизяснен до днес въпрос: откъде Яворов знае стенография.

Поетът учи една година стенография като ученик в Пловдивската мъжка гимназия „Александър I“ през 1891/1892 г. и единственият засега сигурен източник, доказващ това, е класната книга на гимназията. Там дори е отразено, че през септември 1891 г. ученикът Пейо Тотев получава „много добър по латински език, стенография и аритметика“ (18). Според опитни стенографи една година е достатъчен срок да се научи задоволително стенографското умение, без да се изисква добра скорост при писане.

Не по-малко любопитен е въпросът, кой е учителят на Яворов по стенография? Тъй като Г. Найденова не посочва името му (навярно то не фигурира и в класната книга), направих допълнителни проучвания. От 1885 г. до 1905 г. преподавател по стенография в Пловдивската

мъжка гимназия „Александър I“ е съзателят на българската стенография, словенецът Антон Безеншек (19).

Безеншек идва в България веднага след Освобождението – в 1879 г. – по покана на министър Гр. Начович и започва дейност като стенограф в Народното събрание и учител по стенография в Софийската класическа гимназия. През 1884 г. Константин Величков го кани в Пловдив, Безеншек се премества заедно с трима свои ученици и основава стенографско бюро в Областното събрание на източнорумелийската столица. След Съединението в 1885 г. остава в града на тепетата като редовен учител по стенография, старогръцки език, логика, психология и етика в Пловдивската областна гимназия (по-късно наречена „Александър I“). Почетен председател е на проведения през 1892 г. в Пловдив Първи събор на българските стенографи (20). Най-вероятно именно Безеншек е учил младия Яворов на стенографско изкуство в пловдивската гимназия. Понастоящия издирваческа работа в тази насока би потвърдила това с документи.

Възможно е придобитите знания по стенография да са помагали на Яворов и преди, но със сигурност са му в полза през 1903 г. Тогава 30-годишният поет е четник в четата на Гоце Делчев и списва вестника „Свобода или смърт“ в поробена Македония в продължение на повече от четири месеца. Преживява трудни, но и вълнуващи моменти: работи в условия на непрестанна опасност от страна на турската власт – преследвания, потери, сражения, предаствата, но с очите си вижда себеотрицанието, с което македонските българи се включват в борбата за свобода и чистата им вяра в силата на свободна България. Яворов записва в бележника всеки ден преживяванията си, дори и при невъзможни за писане условия: на приклада на пушката, или на коляно по време на почивка. Стенографското умение му дава възможност да пише бързо, да

събере много информация на малко страници и писаното да не може да бъде прочетено от всеки.

Двама специалисти разчитаха за настоящото издание, независимо един от друг, стенографските бележници на Яворов – Карамфил Матев от Народно-то събрание и Виолета Божкова от Народната библиотека. Впоследствие двамата сравниха разчетеното и изясниха спорните моменти. Накрая с г-н Матев прегледахме неколккратно целия текст, уточнихме специфичните събития и имена, псевдонимите на дейци и селища, съкратените изрази и др., използвани от Яворов.

Според мнението и на двамата, Яворов, както повечето стенографи, проявява авторство и прави собствени съкращения. Той е стенографирал само за себе си (стенографските му дневникови записи стават документална основа за спомените „Хайдушки копнения“ и пътеписа „В тренът“) и се е стремил към максимално улеснение, но това затруднява разчитането на текста след повече от сто години.

Част от бележниците са разчетени по поръка на Г. Найденова-Стоилова още през 50-те години на XX в. и цитирани в двете издания на Летописа(21). В настоящото издание цели страници са отново дешифрирани и се публикуват за пръв път: записите от 20 януари 1903 г. до края на месеца, подробностите за съвещанията във връзка със Солунското решение за въстание, неизвестно до момента обширно писмо чернова на Яворов до Серския революционен окръг на ВМОРО от 25 март 1903 г., много нови сведения от пътуването му до Женева от лятото на 1904 г. и др. Допълнения са направени на почти всичките над 100 записа в двата стенографски бележника. Има и важни различия между разчетения текст в Летописа и в настоящото издание: Разлог – Разлогов, Неврокоп – Неврокопския, Бр. – Броди, и др.

Сигурна съм, че уточняването на

думите на Гоце Делчев, записани от Яворов на границата на 12 януари 1903 г., ще предизвикат радост във всяко българско сърце:

„Дел[ч]ев: Ще продерем това було и ще грейне слънцето на слободата, но на **българско[то]** слънце“(22). (Досегашното разчитане бе следното: „Ще продерем това було. Ще грейне слънцето на слободата, не на **всяко** слънце...“(23) – б.м.) Различието е съществено – добре е, че изданието е факсимилно и всеки, който се съмнява в новоразчетения текст, може веднага да свери с оригинала.

Интересен е фактът, че според личното свидетелство на Яворов в „Хайдушки копнения“, от трите му похода в Македония би трябвало да има три тефтерчета със стенографски записи, а в момента налице е само едно (т. нар. II стенографски бележник е от пътуването му до Женева): „Три похода – и пред мен стоят, пропити от миризма на мешинена чанта, три бележника в оръфани черни корици. Стотини стенографически редове, писани някога с весела безгрижност или мрачни предчувствия, при масата на някой учител или върху приклада на пушката, край задимено селско огнище или под зелен хайдушки шатър в планината...“(24). Най-вероятно е имало стенографски бележник от първото му влизане като четник в Македония през февруари 1902 г., който е изгубен (Г. Найденова също не го използва в Летописа). Сигурно е съществувал и втори бележник от 1903 г., защото записите в настоящия I стенографски (Бел. № 4) спират до 26 май, а както е известно, Яворов остава в поробената територия до началото на м. юли с. г. От преживяванията му през този месец и половина, отразени в „Хайдушки копнения“(25), би трябвало също да има стенографски записи. Можем само да съжаляваме, че такъв интересен документ – първоизвор за състоянието на ВМОРО след убийството на Г. Делчев и изострянето на отно-

шенията между П. Яворов и Я. Сандански – е изгубен.

...

Мечтаех за осъществяването на това издание от 1996 г., от мига, когато за пръв път видях оригиналните бележници на Яворов. За реализирането на тази моя мечта помогнаха много хора, на които искам сърдечно да благодаря.

Благодаря на г-н Тодор Иванов от Фондация „П. К. Яворов“, на кметовете на градовете Чирпан, Поморие и Гоце Делчев, че прегърнаха идеята и спонсорираха изданието; на ръководството и колегите от Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ за разбирането, помощта и подкрепата; на доц. Димитър Веселинов от Софийския университет за консултациите при преводите от френски език; и още веднъж на двамата отлични стенографи Карамфил Матев и Виолета Божкова.

Благодаря на специалистите от издателство „Захарий Стоянов“, които в невъзможно кратък срок показаха професионализъм и издадоха книгата.

Бележки

1. Три са основните архивохранилища, които пазят материали на П. К. Яворов: Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Български исторически архив (НБКМ–БИА), Ф. 229, оп. 1 и 2; Централен държавен архив (ЦДА), Ф. 10, оп. 1, 2 и 3; Научен архив на Българската академия на науките (НА БАН), Ф. „Михаил Арнаудов“, Ф. „Д-р Кр. Кръстев“, Ф. „Ив. Шишманов“ и др. Документи на поета се намират и в Къща-музей „П. К. Яворов“ – гр. Чирпан, Националният литературен музей в София – Къща-музей „П. К. Яворов“, Къща-музей „Ц. Церковски“ – Бяла черква, териториалните дирекции „Държавен архив“ в градовете Стара Загора, Бургас и др.

2. Съчинения на П. К. Яворов. Под редакцията на Владимир Василев. Т. 1-5. С., 1934-1936. Най-значимата част от съдържанието на бележниците Вл. Василев публикува в Т. 5 – Неиздадени произведения, С., 1935; П. К. Яворов. Събрани съчинения. Т.

1-5. Под редакцията на д-р Ганка Найденова. С., 1944-1946.

3. **Найденова-Стоилова**, Г. П. К. Яворов. Летопис за живота и творчеството му. С., 1959; **Найденова-Стоилова**, Г. П. К. Яворов. Летопис за живота и творчеството му. Второ преработено издание. С., 1986. По-нататък – Летопис..., 1986.

4. Съчинения на П. К. Яворов. Под редакцията на Вл. Василев. Т. 1. Подир сенките на облаците. С., 1934, с. 234.

5. Бележникът на В. Левски вече има няколко издания. Тук посочвам първото и последното: **Личният бележник** (джобното тефтерче) на Васил Левски. Състав. К. Възвъзова, З. Нонева, В. Тилева. С., 1987; **Личният бележник** (тефтерчето) на Васил Левски. 1871-1872. България и Влашко. Факсимилно издание с разчетен текст. Състав. Цв. Нушев, Т. Томова. С., 2007; Бележникът на Хр. Ботев има две издания: **Личният бележник** (тефтерчето) на Христо Ботйов. Факсимилно издание с разчетен текст и коментар. Състав. Н. Жечев, Цв. Нушев. Пловдив, 1999; **Личното тефтерче** на Христо Ботйов. Факсимилно издание с разчетен текст и коментар. Състав. Н. Жечев, Цв. Нушев. С., 2003.

6. НБКМ–БИА, Ф. 229, оп. 2, а. е. 1, л. 43-44; Пак там в завещанието си поетът посочва, че част от материалите му са взети от д-р Дренков, бивш съпруг на Лора: „[...] Към разписките трябва да се прибави и сумата 800 лева, която Т. Александров, член на Централния комитет [на ВМОРО] е получил от Дренков, който хайдушки ги бе задигнал от чекмеджето ми. Същия е задигнал между други мои неща и част от архивата ми в един тенекиен сандък, за което моля Кръстев и Василев, в чието разпореждане тя остава, да го преследват по съдебния ред.“

7. НБКМ–БИА, Ф. 229, оп. 2, а. е. 1, л. 45.

8. Пак там, 41-42.

9. Съчинения на П. К. Яворов. Под ред. на Вл. Василев. Т. 1, С., 1934, с. 231.

10. Писмо на Ганка Найденова-Стоилова до директорката на НБКМ Ал. Дипчикова, вх. № 480/22.11.1995 г. НБКМ–БИА, Дело на Ф. 229, оп. 2.

11. Пак там. Писмо на директора на НБКМ Александра Дипчикова до Ганка Найденова-Стоилова, изх. № 1096/23.11.1995 г.

12. Пак там. Декларация на Явора Василева Стоилова от 28.11.2002 г. за отменяне на възбраната, наложена от майка й Ганка Найденова-Стоилова и с разрешение

за използването на архива на П. К. Яворов в БИА при НБКМ, 28.11.2002 г.

13. НБКМ–БИА, Ф. 229, оп. 2, а. е. 166, л. 1-349. Точните данни за всеки отделен бележник са дадени при отделното описание на документите.

14. **Найденова-Стоилова**, Г. Летопис..., 1986, с. 230.

15. По-точно е да се каже, че творбите са 52, но и това число не е окончателно, тъй като при някои стихотворения е записано само началото.

16. „... Яворов изобщо не е от тези, които безкрайно поправят, от онези, които се измъчват да дадат по-съвършен вид на изрази... той не записва нещо, преди да бъде то почти окончателно готово.“ В: **Арнаулов**, М. Яворов. Личност, творчество, съдба. Биограф. и психологическа анкета. С., 1961, с. 143. Все пак проф. Арнаулов не е бил запознат с ръкописите на поета, а е гради тезата си от разговорите с него.

17. Летопис..., 1986, с. 118, 127, 225.

18. Пак там, с. 42.

19. Проф. Антон Безеншек (1854-1915) е роден в близост до гр. Целе, Словения. Стенограф, публицист, писател, преводач, учител и общественик; създател на българската стенография. Автор на учебници и статии по въпроси на стенографията, педагогиката, етиката, философията и на „Българска стенография по системата на Фр. Кс. Габелсбергер“ (1883). Повече за него вж **Клисаров**, Г. и С. Гергов. Антон Безеншек. Биограф. очерк. С., 1969.

20. Пак там, с. 25, 49, 54, 61 и др.

21. Стенографът, раздел през 50-те години на XX в. част от стенографските бележници на Яворов, засега е неизвестен.

22. Вж публикувания бележник № 4.

23. Летопис..., 1986, с. 181.

24. П. К. Яворов. Събрани съчинения. Т. 2. Гоце Делчев. Хайдушки копнения. Под редакцията на Т. Жечев. С., 1977, с. 83. Яворов започва да пише „Хайдушки копнения“ в края на 1904 г., а книгата излиза в края на 1908 г.

25. Пак там, 190-201.

Новини

На 17 януари т.г. в Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ бе открита представителната изложба „Посвещението на Яворов“, с която бе отбелязана 130-годишнината от рождението на големия български поет.

Литературната експозиция включваше богат масив от оригинални материали, съхранявани във фондовете на Къща-музей „П. К. Яворов“ и Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, която притежава по-значителната част от архива на поета. Ръкописи, снимки, кореспонденция, първи издания с автографи, лични вещи и художествени произведения ни срещнаха нетрадиционно с интелектуалния и емоционален свят на поета. Шестнадесетте негови посвещения са отправени към най-близките от семейството му, към духовните му съмишленици от кръга „Мисъл“, към другарите, с които го свързват хайдушките копнения, към жените, вдъхновили най-съкровените му лирически изповеди.

Голяма част от материалите са неизвестни за широката публика, а някои от тях се показват за първи път. Особен интерес предизвикаха деветте лични бележника на поета, изложени в оригинал, интимната му кореспонденция с Дора Габе, писмата на Боян Пенев, личните вещи на Мина Тодорова и Лора Каравелова, грузинската кама, подарена на Яворов от Гоце Делчев, бинокълът на Тодор Александров.

Автори на изложбата бяха ст.н.с. д-р Милкана Бошнакова от НБКМ, Пенка Кирякова, главен уредник на Къща-музей „П. К. Яворов“ – София. Оформлението бе на художничката Ивелина Велинова от Националния литературен музей.

След откриването на експозицията бе представено току-що излязлото факсимилно издание на личните бележници на Яворов. Текстът на деветте бележника на големия български поет е разчетен и коментиран от ст.н.с. д-р Милкана Бошнакова.

Отдел „Библиотечна координация“

БИБЛИОТЕКА „ЗОРА“ – СЛИВЕН БЕ ПРЕДСТАВЕНА В ПАРИЖ

МАРИЕТА ГЛАВЧОВСКА

На 12 октомври 2007 г. в Българския културен център в Париж бе открита изложба с книги от колекцията „Редки и ценни издания“ на Библиотека „Зора“ под надслов „Европейски издания XVI-XIX век“.

Проявата бе финансирана по Комуникационната стратегия на Република България за Европейския съюз – инициатива „Дни на България в Европа – българската култура част от общото европейско пространство“. Проектът бе съвместен за Фондацията за развитие на регион Сливен и Читалище „Зора“. Голяма помощ в предварителната работа по организацията на изложбата оказа Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“.

За първи път библиотека от региона представя ценно книжовно наследство в столицата на Франция. Идеята на организаторите да презентират българската култура е навременна: в първата година на присъединяването ни към ЕС, когато Европа отново ни казва „добре дошли“, е подходящият момент да се припомним, че духовно България никога не я е напускала.

Гостите бяха приветствани от директора на културния център в Париж Кирил Кадийски, областния управител на Сливен и директора на библиотеката. Присъстваха консулт ни във Франция Руслан Стоянов, Пиер Консини – президент на Алианс „Франция-България“, с когото директорът на библиотеката обсъди бъдещи възможности за установяване на контакти със сродни френски културни институти. На откриването дойдоха художници, студенти и българи,

живеещи в Париж, които разгледаха експонатите с голям интерес. Представен бе и мултимедиен албум с виртуална презентация на региона, както и на колекцията „Редки и ценни издания“ на Библиотека „Зора“.

В Париж сливенската делегация посети и Дома на Европа, където бе приета от г-жа Бабет Ниедер – секретар на организацията, и от нейни сътрудници. Обсъдени бяха възможностите за съвместна работа, както и посещение в България през 2008 г.

В рамките на проекта делегацията посети и Брюксел, където участва в „Дни на европейските региони 2007“. Там бе уреден информационен щанд за Сливенския регион. Представители на местните и регионални власти от Сливен и Стара Загора, както и директорът на Библиотека „Зора“, участваха в работни сесии с 5 основни направления:

1. Как да бъдат привлечени инвеститори към икономически изостанали региони.

2. Ролята на клъстерите в регионалното развитие.

3. Публично-частните партньорства и финансовото проектиране.

4. Транснационални партньорства и най-добрите практики за откриване на нови работни места и ръст на икономиката.

5. Прилагане на програмите за финансиране на ЕС.

Делегацията бе приета и от еврокомисаря Меглена Кунева, която се запозна с дейностите по инициативата за представяне на Сливен в Брюксел и Париж.

СБОРНИК В ПАМЕТ НА МИТКО ЛАЧЕВ

ХРИСТИНА ТОНЧЕВА

AETERNUM VALE!

През миналата година се навършиха 5 години без нашия обичан приятел и колега Митко Лачев (1957-2002).

Когато някога седяхме в неговото любимо кафене в София и пиехме следобедното си кафе, унесени в разговори за молитвите, едва ли можех да предположа, че ще пиша подобна рецензия. Човек често не пази конкретни спомени относно зараждането на едно или друго приятелство. Аз обаче много добре си спомням нашето запознанство в библиотеката на Църковно-историческия и архивен институт, когато той изостави своята работа и дойде да ми помогне в разрешаването на проблема около водните знаци на едни требници.

Показателно е, че и участниците в сборника **„Историята и книгите като приятелство“**, излязъл в негова памет, разказват с детайлни подробности кога, как и къде са се запознали с него и дори какво са си говорили. Самият сборник се състои от 663 страници, но когато го прелиствам, имам усещането, че е щял да бъде двойно по-голям. Толкова много имена на приятели има в него и двойно повече – загатнати и желаещи да бъдат споменати или цитирани като негови познати. Невероятно е това усещане – да държиш в ръце една книга, в която историите и разказите за Митко така удивително се преливат една в друга и създават едно носталгично псалмопение. Което те изпълва с неизразима тъга и завист – завист към всички онези, които са го познавали в продължение на повече години, отколкото на теб ти е било дадено.

В този сборник за пръв път е публикувано пълно библиографско описание на трудовете на Митко, като броят на публикациите му възлиза на 104 статии и студии! При това сме съвсем сигурни, че идеите му за бъдещи изследвания са били почти двойно и тройно повече!

Нека с благодарност да се поклоним на всички историци, нумизмати, изкуствоведи, архивисти, археографи, библиотекари, филолози, които със своите спомени и публикации поднесоха своето последно „Сбогом!“ на прекрасния приятел и учен Митко Лачев! Не е възможно да се изброят всички имена на участниците в сборника – те са повече от 50: Никола Робев, Нина Христова, Николай Марков, Ставри Топалов, Елисавета Мусакова, Данчо Господинов, Слободан Сречкович, Васил Дамянов, Айше Каяпънар, Владимир Пауновски, Стефка Първева, Красимира Мутафова, Снежана Ракова, Светлана Иванова, Надя Манолова, Румен Ковачев, Зорка Иванова, Орлин Събев, Любомир Георгиев, Бояна Минчева, Росица Кирилова, Марлена Димова и много, много други.

В разнообразните статии и научни съобщения авторите са изнесли изключително интересни, непознати досега сведения в областта на историко-археологическите, нумизматичните, изкуствоведските и филологическите науки. Без да могат да бъдат описани всички техни приноси, ще споменем накратко само една част от тях.

В своята статия Николай Марков е изнесъл интересни данни за някои късноантични амулети, чието пред-

назначение е да предпазват от уроки. Трябва да отбележим, че подобни рисунки и текстове с аналогично предназначение се съдържат и в ръкописните книги. Ставри Топалов се е спрял на представянето на едностранни монети-стрели с допълнително изображение на плоската страна риба в поглед отстрани. Научното съобщение на Димитър Стоименов се отнася до открит моливдовул на неизвестен стратег на Филипопол. Не бих искала да подмина и съдържателните данни, изнесени от Елисавета Мусакова, които коригират доста от досега изказаните мнения на различни учени върху Черепишкото евангелие. Статията на Данчо Господинов интерпретира категорията „жанр“ в средновековните литератури от православнославянската културна общност, с оглед на разногласията, породени от различните теоретични представи и базирани върху функционалната теория на Д. С. Лихачов. Васил Дамянов е представил нови типове акчета, сечени в Охрид по времето на султан Селим II. Владимир Пауновски е разгледал историята, традициите на разпространение и съвременното състояние на езика *ладино* в България. Стефка Първева е направила пространен обзор на историята на град Сливен през ранните векове на османското владичество, като акцентира най-вече на XVI век. Красимира Мутафова е проучила антропонимията, семейната структура, социалната организация на павликанските селища, отразени в османски документи от XVI век. Снежана Ракова е изнесла неизвестни факти от живота на пътеписеца Бенедето Рамберти, живял през XVI век. Светлана Иванова е представила някои щрихи от живота на Али паша от XVII век. Надя Манолова-Николова е публикувала твърде интересна приписка за чумата и е предложила блестящ анализ на данните в

нея. Румен Ковачев е изнесъл данни от XVIII в. за населението на с. Градец, Видинско – родното място на Митко Лачев. Любомир Георгиев ни е предложил една своя разработка върху живота на българските католици в Трансилвания и Банат. От посвещението на статията научаваме за още една от неподозираниите способности на покойния ни колега и приятел Митко – умението му да транскрибира текстове на „илирийски език“, книжовната форма на хърватския език, използвана от българските католици. На него принадлежи и идеята за описание на приписките в българските старопечатни книги в НБКМ – София. В настоящия момент работата по тези изключително ценни текстове е в напреднал етап.

Едва ли биха могли да се изброят всички ценни научни идеи, които е носел в себе си Митко Лачев. С мнозина от своите приятели той е успял да ги сподели или да формулира евентуални творчески задачи. Убедена съм, че повечето от колегите ще ги реализират.

В заключение бих искала да изкажа още и специална благодарност за издаването на сборника към съставителите Надя Данова, Светлана Иванова и Христо Темелски, както и на всички спомоществатели: Румен Видов, Милчо Петков, Боян Денков и др., без чиято помощ тази книга нямаше да бъде отпечатана.

Действително са много хората, които те помнят, скъпи Митко, понеже ти ни завеща на всички нас, живите, надеждата, че един ден пак ще се срещнем. *Ad vitam aeternam.*

Историята и книгите като приятелство. Сборник в памет на Митко Лачев. Състав. Надя Данова, Светлана Иванова, Христо Темелски. - С., Гутенберг, 2007. - 663 с. 1 портр.

БИБЛИОГРАФСКИ СПРАВКИ

0 Общ отдел

001 Наука. Наукосзнание. Организация на умствения труд

Педагогическата синергетика, като нова стратегия на обучението на XXI век. Книги и статии. 1992-2007. 45 загл. Бълг. ез. Ноември 2007. РБР

002 Печат. Книгознание. Документация. Информационна дейност

Български автори, издадени в Италия. 1997-2007. Книги. 38 загл. Итал. ез. Ноември 2007. НБКМ

Италиански автори, преведени на бълг. ез. Книги. 2000-2007. 140 загл. Ноември 2007. НБКМ

Италиански автори, преведени на бълг. ез. – художествена литература и езикознание. Книги и статии. 2005-2006. 27 загл. Ноември 2007. НБКМ

1 Философия

159.9 Психология

Профилактика на адиктивното поведение. Книги и статии. 1996-2006. 24 загл. Бълг. ез. Септември 2007. РБР

2 Религия. Теология

23/28 Християнска религия

Социално-просветна и духовно-нравствена мисия на българската православна църква. 1878-2006. Книги. 82 загл. Бълг. ез. Септември 2006. НБКМ

Социално-просветна и духовно-нравствена мисия на българската православна църква. Сп. Духовна култура. 1946-1965. Статии. 76 загл. Бълг. ез. Септември 2006. НБКМ

3 Обществени науки

Книги и периодични издания в НБКМ по въпросите на ромите. 1879-2006. 50 загл. Бълг., рус., англ., фр., рум., исп., ром. и унг. ез. Ноември 2006. НБКМ

32 Политика

Американска политическа теория от XVIII в. Книги и статии. 1878-2007. 30 загл. Бълг. ез. Юли 2007. НБКМ

323 Вътрешна политика

Екопротестите в Русе. Книги и статии. 1990-2006. 54 загл. Бълг. ез. Октомври 2007. РБР

Насилие, национализъм, неофашизъм. Книги и статии. 182 загл. Бълг. ез. Септември 2007. НБКМ

Расизъм, неонацизъм, антисемитизъм, ксенофобия, радикализъм. Книги и статии. 63 загл. Бълг. и рус. ез. Септември 2007. НБКМ

Фундаментализъм, сепаратизъм. Книги и статии. 28 загл. Бълг. ез. Октомври 2007. НБКМ

327 Международни политически отношения. Световна политика. Международна политика. Дипломация

България и Румъния по пътя към ЕС. Книги и статии. 1993-2007. 105 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2007. РБР

НАТО заплаха ли е за Русия? Книги и статии. 65 загл. Бълг. и рус. ез. Юли 2007. НБКМ

Национален механизъм за изготвяне на българските позиции в институциите на ЕС. 2000-2007. Книги и статии. 17 загл. Бълг. ез. + fulltext. 7 загл. Англ. ез. Ноември 2007. НБКМ

Първи стъпки на България в Европейския съюз – постижения и предизвикателства. Книги, статии и интернет ресурси. 2005-2007. 45 загл. Бълг. и англ. ез. Септември 2007. РБР

330.1 Икономическа наука. Основни понятия на икономическата теория. Стойност. Капитал. Фондове

Проф. Димитър Владимиров Филипов. Книги и статии. 1998-2006. 22 загл. Бълг. ез. Февруари 2007. РБ См

334 Организационни форми и споразумения на стопанска дейност. Кооперативно дело, кооперация

Управление на разходите на фирма. Книги и статии. 1993-2006. 55 загл. Бълг. ез. Март 2007. РБР

336 Финанси. Митническо дело. Банково дело. Пари

Анализ, оценка и избор на начина за финансиране на предприятие. Книги и статии. 1992-2006. 59 загл. Бълг. ез. Март 2007. РБР

Валутният борд в България. Книги, статии и интернет ресурси. 1996-2006. 76 загл. Бълг. и англ. ез. Март 2007. РБР

338 Икономическо положение. Икономическа политика. Управление. Планиране. Производство. Услуги. Цени

Насоки за развитие на индустриалната политика за подобряване конкурентноспособността на българската икономика. Книги и статии. 1992-2006. 60 загл. Бълг. и англ. ез. Март 2007. РБР

343 Наказателно право. Наказателен процес. Учение за престъплението. Криминалогия

Младежка и групова престъпност. 1992-2006. Книги и статии. 177 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Ноември 2006. НБКМ

Пробация и дейност на пробационните служби в Смолянско. Статии. 2006 – февруари 2007. 8 загл. Бълг. ез. Февруари 2007. РБ См

35 Обществено управление. Военно изкуство. Военни науки

Квалификация и преквалификация на държавните служители. Книги и статии. 1997-2007. 50 загл. Бълг., рус., англ. ез. Септември 2007. НБКМ

355/359 Военно дело. Военни науки. Народна отбрана. Въоръжени сили

Спасяване в морето. Помощ в морето. Книги и статии. 44 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Октомври 2007. НБКМ

36 Социални грижи. Социално осигуряване. Застрахователно дело

Лични и социални асистенти на хора с увреждания. Книги и статии. 1992-2006. 29 загл. Бълг. и рус. ез. Ноември 2006. НБКМ

Развитие на социално-помощната дейност в България в периода 1878-1944 г. Съюз Обществена подкрепа. Книги и статии. 1905-2006. 50 загл. Бълг. ез. Януари 2007. РБР

Хора/Деца с увреждания. 1878-2006. Книги. 76 загл. Бълг. ез. Юли 2006. НБКМ

37 Възпитание. Образование. Просвета. Организация на свободното време

Интеркултурното възпитание (образование). Книги и статии. 1993-2007. 55 загл. Бълг. ез. Септември 2007. РБР

Критическото мислене. Книги, статии и интернет ресурси. 1996-2006. 31 загл. Бълг. ез. Януари 2007. РБР

Социална педагогика. 1989-2006. Книги. 61 загл. Бълг. и англ. ез. Октомври 2006. НБКМ

Сравнителен анализ на степента на развитие на краткотрайната слухова и зрителна памет на учениците от 3. клас. Книги, статии и интернет ресурси. 1993-2007. 46 загл. Бълг. ез. Октомври 2007. РБР

Ценностно-ориентираща и съдържателна насоченост на детето през ХХІ век. Книги и статии. 1991-2007. 67 загл. Бълг. ез. Август 2007. РБР

372 Съдържание и форми на работа в предучилищното възпитание и в основното образование. Учебни предмети и учебници за начални и основни училища

Педагогическият процес за развитие устойчивостта на вниманието на децата от подготвителна предучилищна група на ДГ (6-7 г.). Книги, статии и интернет ресурси. 1993-2005. 44 загл. Бълг. ез. Октомври 2007. РБР

Умствено възпитание. Статии. 2000-2007. 76 загл. Бълг. ез. Ноември 2007. РБР

372.3 Занимания в предучилищна възраст

Развитие на мисловните операции при 6-7 г. деца при формиране на първоначални изчислителни навики. Книги и статии. 1990-2006. 41 загл. Бълг. ез. Юли 2007. РБР

Развитие на уменията за систематизиране, обобщаване и интерпретация на информация посредством графическо изобразяване в обучението по математика в детската градина. Книги, статии и интернет ресурси. 1990-2006. 70 загл. Бълг. и англ. ез. Октомври 2007. РБР

372.4 Основно образование

Кръжокът по математика за IV клас и развитие на логическото мислене на учениците. Книги и статии. 1984-2006. 32 загл. Бълг. ез. Януари 2007. РБР

Схематичното моделиране на задачите по математика в I-IV клас. Книги и статии. 1988-2006. 33 загл. Бълг. ез. Март 2007. РБР

Формиране на чувството за хумор у 9-10-годишни деца. Книги и статии. 1960-2006. 53 загл. Бълг. ез. Март 2007. РБР

372.65 Чужди езици

Игрите в обучението по английски език като чужд език в началното училище. Книги, статии и интернет ресурси. 1984-2007. 75 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2007. РБР

372.8 Други учебни предмети. Методика на обучението на отделните учебни предмети

Естетическото възпитание в интеркултурна среда. Книги и статии. 1992-2007. 57 загл. Бълг. ез. Октомври 2007. НБКМ

374 Извънучилищно образование и възпитание. Културно-просветна работа

Здравно образование – сексуална култура и подготовка за семеен живот на учениците роми. Книги, статии, дисертации. 1992-2007. 41 загл. Бълг. ез. Ноември 2007. НБКМ

Методи на обучение по инженерните дисциплини (интерактивни методи). Книги, статии и интернет ресурси. 1995-2006. 51 загл. Бълг. и рус. ез. Юли 2007. РБР

376 Възпитание, образование и обучение на специални групи и лица

История на обучението на деца със специални потребности. Книги и статии. 1968-2007. 34 загл. Бълг. ез. Септември 2007. РБР

Мюсюлманските училища в Русе и Русенско. Книги и статии. 1931-2007. 38 загл. Бълг. ез. Август 2007. РБР

Обучение и възпитание на незрящи деца. Книги и статии. 1983-2006. 30 загл. Бълг. ез. Юли 2007. РБР

Психична готовност за училище на деца роми. Книги и статии. 1992-2007. 35 загл. Бълг. ез. Юли 2007. РБР

Характеристика на езика и говора на 5-7-годишните деца с умствена изостаналост. Книги, статии. 1989-2006. 48 загл. Бълг. и рус. ез. Януари 2007. РБР

39 Етнология. Етнография. Нрави. Обичаи. Бит. Фолклористика

Български народни песни. Книги. 1970-2007. 121 загл. Бълг. ез. Юли 2007. НБКМ

Български народни песни. Книги. 1878-1969. 375 загл. Юли 2007. НБКМ

Вицовете като езиков и културен феномен. Книги, статии и интернет ресурси. 1960-2006. 49 загл. Бълг. ез. Март 2007. РБР

Градски бит в България. 1918-1989. Книги, статии, дисертации. 196 загл. Бълг. ез. Ноември 2007. НБКМ

Национални Орфееви празници – Смолян. Книги и статии. 2003-2006. 25 загл. Бълг. ез. Януари 2007. РБ См

Орфей, местата на Орфей и туризмът в Смолянския край. Книги и статии. 97 загл. Бълг. ез. Февруари 2007. РБ См

6 Приложни науки. Медицина. Техника. Селско стопанство

613 Хигиена

История на създаването на Центъра по хигиена. Статии. 1972-1982. 1992-2000. 18 загл. Бълг. ез. Юли 2007. НБКМ

628 Санитарна техника. Водоснабдяване. Канализация. Светотехника

Изследване на електромагнитна съвместимост и фликер ефект при осветителни уредби. Книги и статии. 1977-2005. 26 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2007. РБР

633.1 Житни растения. Зърнени култури

Проучване на сухоустойчиви линии и хибриди царевича. Книги, статии и интернет ресурси. 1990-2007. 148 загл. Бълг. и англ. ез. Ноември 2007. РБР

Реакция на генотипове царевича към големината и формата на хранителната площ в условията на различно естествено топло- и влагообезпечаване. Книги, статии и интернет ресурси. 1957-2006. 94 загл. Бълг. и англ. ез. Февруари 2007. РБР

Селекция на царевича. Книги, статии и интернет ресурси. 1990-2007. 88 загл. Бълг. и англ. ез. Юли 2007. РБР

635 Зеленчукопроизводство и декоративно градинарство в цялост

Създаване на нови сортове полски фасул (Ph. Vulgaris L. Savi). Книги, статии и интернет ресурси. 1975-2007. 97 загл. Бълг. и англ. ез. Август 2007. РБР

636.9 Други животни, отглеждани от човека
Видове породи зайци в България – хранене,

отглеждане, размножаване. Книги, статии и интернет ресурси. 1982-2006. 37 загл. Бълг. ез. Март 2007. РБР

65 Управление на предприятията. Организация на производството, търговията, транспорта и съобщенията. Полиграфическа промишленост и издателско дело

Анализ на операционната (производствената) система в автосервизни предприятия. Книги, статии и интернет ресурси. 1981-2006. 44 загл. Бълг. и англ. ез. Март 2007. РБР

Съвременни системи за производствен/операционен мениджмънт. Книги, статии и интернет ресурси. 1988-2006. 41 загл. Бълг., англ. и рус. ез. Март 2007. РБР

656 Организация и експлоатация на транспорта и пощите

Изследване на системи за масово обслужване в транспорта. Книги, статии и интернет ресурси. 1993-2006. 67 загл. Бълг. ез. Март 2007. РБР

7 Изкуство. Художествени занаяти. Фотография. Музика. Развлечения. Игри. Спорт
75 Живопис

Стенописи в Боянската църква. Книги. 7 загл. Бълг. ез. Септември 2007. НБКМ

Художничката Калина Тасева. Биобиблиогр. справка. Книги и статии. 17 загл. Бълг. ез. Май 2007. РБ См

8 Езикознание. Филология. Литература

808.67 Български език

Български лични имена. Книги и статии. 1926-2004. 38 загл. Бълг. ез. Март 2007. РБР

Относителни прилагателни в съвременния български език. 1950-2006. Книги и статии. 25 загл. Бълг., рус. и англ. ез. Юли 2006. НБКМ

82.09 Литературна критика и литературознание

Критика върху иронията в повествователен текст. Книги и статии. 1952-2005. 99 загл. Бълг. ез. Юли 2006. НБКМ

820(73) Американска литература

Марк Твен – Приключенията на Хъкълбери Фин, Приключенията на Том Сойер. Книги, статии и интернет ресурси. 1960-2006. 54 загл. Бълг. и рус. ез. Октомври 2007. РБР

859.0 Румънска литература

Румънски автори. Художествени произведения и критика. 1960-2006. Книги, статии и сборници. 122 загл. Бълг. и рум. ез. Октомври 2006. НБКМ

886.7 Българска литература

Марко Ганчев : Биобиблиографска справка. Книги, статии и интернет ресурси. 1957-2006. 103 загл. Бълг. ез. Февруари 2007. РБР

Мемоарна литература. Книги. 980 загл. 1990-2006. Бълг. и англ. ез. Ноември 2006. НБКМ

Пиеси с родопска тематика, издадени преди 1944 г. 14 загл. Бълг. ез. Юни 2007. РБ См

9 География. Биографии. История

904 Паметници на културата на историческите периоди. Археологически паметници. Старини

Надгробни тракийски могили в Силистренска област. Книги, статии. 1942-2006. 23 загл. Бълг. ез. Октомври 2007. РБР

908 Краезнание

Село Буйново, община Борино – история, образование, култура. Книги и статии. 50 загл. Бълг. ез. Март 2007. РБ См

Село Сопотот, Рудоземска община. Книги и статии. 25 загл. Бълг. ез. Март 2007. РБ См

92 Биографии

Материали за д-р Георги Чичовски. Книги и статии. 9 загл. Бълг. ез. Юли 2007. РБ См

Емил Спиридонов. Биобиблиогр. справка. Книги и статии. 31 загл. Бълг. ез. Април 2007. РБ См

949.72.04 Период на кризата на феодализма и зараждане на капиталистически отношения. Възраждане на българския народ (II пол. на XVIII в. – 1878 г.)

Българското Възраждане. Книги. 63 загл. Бълг. ез. 1970-2007. Септември 2007. НБКМ

Българското Възраждане. Статии. 1992-2007. 24 загл. Бълг. ез. Септември 2007. НБКМ

949.72.05 България през периода на капитализма (1878-1944)

Произведения на Кръстю Раковски. 1879-2006. Книги. 23 загл. Бълг., рус., фр. и рум. ез. Декември 2006. НБКМ

Списък на библиотеките-участници

НБКМ – Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“

РБР – Регионална библиотека, Русе

РБ См – Регионална библиотека, Смолян

*Редактор Елха Денева
elha_deneva@abv.bg*

Съобщение

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ „СОФИЯ 2008: ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ НА ИНФОРМАЦИОННИТЕ РЕСУРСИ“, 12-14 НОЕМВРИ 2008 г., СОФИЯ

От 12 до 14 ноември 2008 г. в гр. София ще се проведе международната конференция „София 2008: Глобализация и управление на информационните ресурси“. Тя ще бъде под патронажа на г-н Георги Пирински, председател на Народното събрание на Република България.

„София 2008“ за пети пореден път се организира от Департамента по библиотечен и информационен мениджмънт към Държавния университет Емпория, Канзас, САЩ, Катедрата по библиотекознание, научна информация и културна политика при Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“, Съюзът на библиотечните и информационните работници (СБИР) и др.

„София 2008“ е част от поредица международни конференции, проведени в Канзас Сити, Канзас (1995), Варшава, Полша (1997), София, България (2000, 2002, 2004, 2006). Тези конференции са инициирани с цел изследване въздействието на глобализацията и промените върху библиотеките, информационната инфраструктура и обществото.

„София 2008“ ще събере голям брой различни експерти в областта на управлението на информационните ресурси, библиотечно-информационните науки, информационната инфраструктура, технологиите, библиотечното международно сътрудничество и информационната политика от САЩ, Европа и др.

Теми на конференцията:

- Достъп до електронните мрежи.
- Организация, класификация и издирване в уеб пространството.
- Информационна индустрия и управление на знанието.
- Информационна грамотност и учене през целият живот.
- Дигитални и виртуални библиотеки.
- Информационна архитектура и управление на знанието;
- Въпроси на информационната политика в електронното пространство.
- Цифрово управление на правата (DRM);
- Образование и обучение в пространството на уеб 2.0.
- Етика и права при достъп до информацията.

В рамките на конференцията ще бъдат проведени още две събития:

- Работен семинар на теми „Открит достъп до информацията“ и „Европейска дигитална библиотека“. В неговата работа ще бъдат поканени за участие представители от библиотеки в страната.

- Международна студентска конференция с участието на студенти от Европа, САЩ и висшите училища в нашата страна.

Допълнителна информация за конференцията и за възможностите за участие в планираните форуми може да намерите на уеб-сайта ѝ: <http://slim.emporia.edu/globenet/Sofia2008/Index.htm>

Желаещите да участват с доклад по темите в основната конференция и в студентската конференция трябва да подготвят резюме на български и английски език (максимален обем: 1 страница, до 300 думи). Организационният комитет ще разгледа предложенията и ще уведоми авторите на одобрените доклади до 30 юни 2008 г.

Крайни срокове за:

- Представяне резюметата на докладите: 9 юни 2008 г.
- Потвърждаване участието в конференцията: 10 юли 2008 г.
- Представяне на докладите: 20 октомври 2008 г.

Моля, изпращайте информацията на електронната поща на доц. А. Димчев.

Надяваме се да проявите интерес и желание за участие в конференцията.

С уважение:

Проф. Херберт Ахлейтнер

Департамент по библиотечен и информационен мениджмънт

Държавния университет Емпория, Канзас, САЩ

achleith@emporia.edu

Доц. д-р Александър Димчев

Декан на Философски факултет – Катедра по библиотекознание,
научна информация и културна политика

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

dimchev_uni@abv.bg

Проф. д-р Боряна Христова

Директор на Народна библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“

hristova@nationallibrary.bg

Н.с. Ваня Грашкина

Председател на Съюза на библиотечните и информационните работници (СБИР)

grashkina@nacid.bg